ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարուանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Յայտարարութիւնները քաղուում են ամէն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողի համար 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1911 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը 9 ր., 9 ամսվանը 8 ր., 8 ամսվանը 7 ր., 7 և 6 ամսվանը 6 ր., 5 ամսվանը 5 ր., 4 ամսվանը 4 ր., 3 ամսվանը 3 ր., 2 ամսվանը 2 ր., 1 ամսվանը 80 կ. և 20 կ. պօստի ծախք.

Ամերիկայի բաժանորդները պէտք վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները 120 ղրուշ.

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, և միանգամ ժամանակ 40 կոպ. նամականիշ.

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կացնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով.

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՊԵՏՐՈՍ ՍԻՄԷՕՆԵԱՆԻ

Թաղումը կը կատարվի կիրակի, յունվարի 30-ին, Վանքի մայր եկեղեցում. թաղման Ցուցարկաւորութեան սկիզբը ժամը $10^1/_2$-ին առաւօտեան Եղնիկ ա.-ց. Սրզնեանի բնակարանից—Վանքի Մեծ փողոց № 16. Հոգեհանգիստը շաբաթ, յունվարի 29-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին.

Այդ մասին յայտնում է ԿԱՐԳԱԴՐԻՉ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԸ.

94. 2—1

Վէտարար Եղիսաբէթ Սաաֆանեան, Սարգիս Սողոմոնեան և Հռիփսիմէ Յովհաննիսեան ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆՑՆԵՐԸ յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, որ Մոսկվայում վախճանված՝ առաջինի թանգագին ամուսին, երկրորդի եղբայր և վերջինի տագր՝

ԱՍԱՏՈՒՐ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆՑԻ

մարմինը բերված է Թիֆլիս.

Թաղման մասին կը յայտարարվի առանձին.

95. 1—1

Յովհաննէս և Մկրտիչ Աճէմեանները իրանց ամուսիններով յայտնում են ազգականներին, ծանօթներին և ընկերներին իրանց թանգագին եղբօր-որդու՝ «Մշակի» խմբագրատանը ծառայող և գրիչ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍՏԻՍԵԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ յունվարի 25-ին, երկարատև և ծանր հիւանդութիւնից յետոյ: Մարմնի յուղարկաւորութիւնը այսօր, շաբաթ, առաւօտեան ժամը 10-ին «Արամեան» հիւանդանոցից դէպի ս. Լուսաւորչի եկեղեցին (Հավլաբար). Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը.

2—2

ՆԵՐԿ. 38. ԱԲՕՆԸՄԵՆՏԻ ՀԱՇՒԻՆ № 10

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՕՆ

Երկուշաբթի, յունվարի 31-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ

ՍԱՏԱՆԱՅ

Դրամա 4 արար. և նախաբանով. Գօրդինի, թարգմ. Զ. Զանբաղեանի

Մասնակցում են. տ. տ. Գուլազեան, Դուրեան-Արմէնեան, Զաբէլ, Յասմիկ, պ. պ. Աբէլեան, Արմէնեան, Աւետեան, Զարիֆեան, Ղազարեան, Յարութիւնեան, Ոսկանի, Նախաթունի, և ուր.

Սկիզբը երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին է. ✦ Տեղերի գները սովորական են.

Դիր. ըէժիսեօր՝ Ա. Արմէնեան

Վարչութեան հերթապահ անդամներ (Վ. Մամուլեան (Լ. Բարայեան

տո. (ա.օ.) 97. 2—1

Վաղը, կիրակի լոյս կը տեսնի Թիֆլիսի հայ մամուլի հրատարակութեամբ

(պատկի փոխարէն)

„ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ"

տրոտակարգ № հանդուցեալ հրապարակախօս Պետրոս Սիմէօնեանի յիշատակին.

Թիֆլիսում կը վաճառվի հատը 5 կոպ., դուրսը՝ 7 կոպ.

Դիմել՝ Тифлисъ, «БЮРО ПЕЧАТИ» Елизаветинская, 39.

ՊԱՏԱՀԱՐԱՐ ԾԱԽՎՈՒՄ Է

ԴԱՇՆԱՄՈՒՐ

(РОЯЛЬ)

Լաւ տան ունեցող, մաքուր փափ.

Հասցէն՝ Семеновская ул. № 9, վերին յարկ.

տո. 96. 3—1

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔՈՒՄ

ԹԱՏՐՕՆ Ե. Բ. ՋԱՆՓՈԼԱԴԵԱՆԻ

Երևանի նախկին ակումբի շէնութիւնը, հիմնական վերաշինութեամբ, յարմարեցված է յատկապէս թատրոնի համար: Առանձին պատուէրով բերված է բոլորովին նոր, շքեղ դեկօրացիա: Կան բուտաֆօր, րէկվիզիտ և ամէն յարմարութիւններ:

Դ.-պ. սիրողները կարող են դիմել. (Въ гор. Эривань, Театръ ДЖАНПОЛАДОВА. (Тифлисъ. Контора „Энергія". Пушкинск. № 3.

(2. 2.) տո. 1404. 15—10

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ՎԻՃԱԿ

[illegible]

...սահման ճկունութեամբ.

Դժբաղդ է մի հասարակութիւն, որի անդամները ներքին վստահութիւն և բարոյական արիութիւն չունեն հաստատ դիրքերի վրա կանգնելու.

Ահա ձեր առաջ կանգնած է մեր հասարակութեան այդ անդամը. Ի՞նչ է նա, ծվ է նա.

Ամէն բան և ոչինչ. Նա և ծայրայեղ ազգայնական է, և ծայրայեղ հակազգայնական. Նա և ծայրայեղ կղերական է, և ծայրայեղ հակակղերական. Նա և յեղափոխական է, և հակայեղափոխական. Նա և պահպանողական է, և թշնամի պահպանողականութեան.

Այսօր այսպէս, վաղը այնպէս, մինչև որ նա փոխում է իր քաղաքական սկզբունքները և հաշիւները.

Եւ այդպէս անվերջ.

Մենք ամեն օր ականատես և վկայ ենք օտարոտի յայտնագործութիւններին. Օրինակ՝ պատմում են այս ու այն անձի մասին և ներկայացնում նրա գործերը. Դուք զարմացած էք, ձեզ համար բոլորը նորութիւն է և անակնկալ, որովհետև բոլոր պատմածները և ներկայացրածները հակառակ են այն գաղափարին, որ դուք ունէիք որոշ անհատի և գործունէութեան մասին. Դուք չէք հաւատում. բայց իրողութիւնը անհերքելի է և իր մերկութեամբ դրված է ձեր առաջ. Սակայն սպասեցէք մի քանի օր և ահա նորից լսում էք տեղի ունեցած արմատական փոփոխութիւնների մասին. Նոյն անձնաւորութիւնը հանդէս է գալիս նորագոյն փոփոխութիւններով. Նա կամ վերադարձել է նախկին իր դիրքին, կամ խուսափել է բոլորովին նոր դիրք մինչև մի յաջորդ ներշնչում և հաշիւ.

Եւ դա պատկերն է տամնեակների, հարիւրաւորների, հազարաւորների մեր այդ կողմից սարսափելի դժբաղդ հասարակութեան մէջ, ուր համոզմունքների և դիրքերի քաօսը մեռցնում է շատ և շատ կենդանի գործեր մեր իրականութեան մէջ.

Ծանր է տեսարանը.

Ցաւալի է խոստովանութիւնը, որ մենք չենք կարող վստահել մեր գործողների սաուար շարքերին, որովհետև նրանցից իւրաքանչիւրը ամեն օր փոխում է իր շապիկը և զբաղված է ծպտուածների ներկայացումներով, բարոյական գալարումների կատակերգութիւններով և միմոսութիւններով.

Ոչ, այդպէս չէ կարող շարունակվել.

Պէտք է սթափվել, արթնանալ, գգաստանալ.

Դուք, հասարակութեան մէջ հաստատուն համոզմունքների և որոշ աշխարհահայեացքների տէր անձնաւորութիւններ, դուք, դաւանանքների և գաղափարական հարազատութեան մաքրիմ մընացած զինուորներ, հանդէս եկէք ձեր բողոքով մտավաճառութեան դէմ. դուք, որքան էլ փոքրաթիւ լինէք, յորդոր կարդացէք ձեր շրջապատի գործողներին վերջ դնել այն ամօթալի ծամածռութիւններին, որոնցով ստորացած և խայտառակված է մեր կեանքը, և թող արիաբար ասպարէզ եկեն պաշտպանելու դաւանանքների և որոշ դիրքերի հաստատրիմ մնալու գաղափարը.

Բնական է, որքան մենք տեւոր հանդիսատես եղանք մարդկանց անվերջ հոգեփոխութեան.

Դա վիրաւորական է մեր հասարակական արժանաւորութեան համար, դա կործանիչ է մեր զարգացման գործի համար.

Հասարակական կարծիքը պէտք է պահանջ դնի մարդկանց առաջ լինել շիտակ իրանց մտածողութեան և հետևողական իրանց գործունէութեան մէջ.

Ա. Բալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետական Դումայի յունվարի 26-ի նիստում, Գրիգալևիկ երկրի քաղաքացիական և զինուորական իշխանութիւնների ապօրինի գործողութիւնների մասին ուղղած հարցապնդման վերաբերմամբ, ընդունվեց հոկտեմբերեանների հետևեալ բանաձևը.

«Ուշադրութեան առնելով, որ հարցապնդողների ներկայացրած փաստերի մի մասը չը հաստատվեցին, իսկ մի մասն էլ միակողմանի են և ոչ մի անօրինաչափութիւն չեն պարունակում իրանց մէջ, և բաւականանալով կառավարութեան ներկայացուցիչների բացատրութիւններով, Դուման անցնում է հերթական գործերին».

Պետերբուրգի քաղաքային դուման յանձնարարեց քաղաքագլխին փետրվարի 19-ին ուղարկել Կայսրին ամենահպատակ հեռագիր. Դուման յատկացրեց 35,000 ր. քաղաքային դպրոցների աշակերտութեան համար տօնախմբութիւններ կատարելու.

Արհեստաւորների համագումարը արհեստաւորներին ապահովագրելու հարցի առիթով ցանկալի համարեց պարտադիր ապահովագրութիւն դժբաղդ դէպքերից, հիւանդութիւնից, խնամքի դուլթիւնից և ծերութիւնից. Դրամները տրվելու են պետական գանձարանից և հաստատութիւնների տէրերից.

Բուտուրլինի սպանութեան գործի առիթով մեղադրեալ դէ Լասին տուեց բացատրութիւններ. Նա պատմեց իր ծանօթութեան մասին Բանդօֆի հետ. Այդ ժամանակ դէ Լասին ապրում էր մի օրինաւոր կնոջ հետ, որի արդասիք եղաւ կնոջ յղութիւնը, որից ազատվելու համար Լասին Բանդօֆի խորհրդով ծանօթացաւ Պանչէնկոյի հետ, որ պահանջեց 3,000 րուբլի. Լասին վճարեց այդ գումարը, բայց Պանչէնկօն սկսեց շանտաժել Լասին, պահելով վերջինի նամակներից մի քանիսը. Այդ օրից Պանչէնկօն սկսեց այցելել Լասին. Ժխտելով իր յանցանքը, Լասին Պանչէնկոյի հետ ունեցած հանդիպումները բացատրում է կամ շանտաժով նրա կողմից կամ գործերով. Երբ մեռաւ երիտասարդ Բուտուրլինը, ամեն կողմից մարդասպան համարեցին դէ Լասին. բայց ձեռ են փաստերը. Իր ձերբակալութեան նկատմամբ Լասին ասում է, որ քննիչը համոզում էր նրան խոստովանել, հակառակ դէպքում, ասում էր, գործը տարիներ կը տևէ. Բացատրութիւններ տալուց յետոյ, Լասին հրաժարվեց պատասխանել դատախազի մի քանի հարցերին, պատճառաբանելով որ յուզված է.

Լօնդօն.—Լորդերի պալատ. Մօրլէյը պատասխանելով Լէմինգտոնի հարցին, ասաց. «Ռուսական և գերմանական կառավարութիւնների միջև բանակցութիւնները Ասիական Թիւրքիայում և Պարսկաստանում երկաթուղիներ կառուցանելու մասին ներկայումս դեռ շարունակվում են. Ես հնարաւորութիւն չունեմ բացատրութիւններ տալու բանակցութիւնների դաշտնի կողմերի մասին, իսկ ինչ վերաբերում է բրիտանական շահերին, որ շօշափվել են ներկայ գործով, չեմ կարելի ասել՝ թէ ինչ չափով նրանք կը շօշափվեն. Միայն վստահեցնել կարող եմ, որ այդ շահերը կը պահպանվեն ամենախիստ կերպով. Ռուսաց կառավարութիւնը լիովին տեղեակ կը լինի մեր հայեացքների մասին».

Լօնդօն.— Համայնքների պալատում ունիօնիստ Լօյդը դիմեց կառավարութեան հարց տալով պարսկական գործերի մասին. Մակինօնվուդը պատասխանեց, որ Ռուսաստանի և Գերմանիայի միջև նախագծվող համաձայնութիւնը վերաբերում է միայն ռուսական շահերի շրջանում գտնվող երկաթուղիներին, և չէ շօշափում անգլիական շահերը Հարաւային Պարսկաստանում.

Պետերբուրգ.—Համալսարանում մի խումբ ձախակողմեան ուսանողներ կոչ կախեցին որով պահանջվում է վերականգնել աւտօնօմիան. Ուսանողական կօալիցիօն խորհուրդը առաջարկում է դադարեցնել պարապմունքները մինչև ուսումնական տարվայ վերջը.

Պետերբուրգի ազնուականները արտաքսեցին իրանց միջից Նաբօկովին և Կէդրինին՝ վերօրգեան կոչը ստորագրելու համար.

Յունվարի 8-ին Ղալաթա-Սարայի գանլիճում տեղի ունեցաւ Կ. Պօլսի ժուռնալիստների ընդհանուր ժողովը՝ մամուլի ասօցիացիա հիմնելու հարցի վերջնական լուծման համար. Օսմանեան մամուլի ասօցիացիան, որ հիմունք ունի՝ պաշտպանել սահմանադրութիւնը և ամրացնել ցեղերի միութիւնը, հետամուտ է հետևեալ նպատակների.

1) Զբաղվել բոլոր այն հարցերով, որոնք վերաբերում են մամուլին և ժուռնալիստիկային և նրա պրէստիժը ու ազդեցութիւնը բարձրացնելով ինչպէս կառավարութեան, այնպէս և հասարակութեան աչքում.

2) Ընդունել և որոնել միջոցներ պահպանելու մամուլի նիւթական ու բարոյական շահերը.

3) Կապակցութիւն ունենալ արտասահմանեան մամուլի ասօցիացիաների հետ և տեղծել այդպիսի բարեկամական կապեր.

Ժողովին մասնակցում էին 46 խմբագիրներ, հրատարակիչներ և լրագիրների աշխատակիցներ Դիրան Կէլէքեան էֆէնդու նախագահութեամբ. Ասօցիացիան կը հաստատվի ներքին գործերի մինիստր Թալաթ բէյի պատուաւոր նախագահութեամբ. Կարդացվեց ընկերութեան ծրագիրը, որ ընդունվեց միաձայն աննշան փոփոխութիւններով.

Միութեան վարչութեան նախագահ ընտրվեց «Թանինի» խմբագիր Հիւսէյն Ջահիդ, Դիրան Կէլէքեան էֆէնդի.

Վարչութեան անդամներ ընտրվեցին Ահմէդ-բէյ Աղաեվ, Կէչիճօղլի, Ֆրէսկօ, Ջահիդ, Սադըղ, Զախօրի, Ջէլիլ, Քեազիմ, Աստուր, Եխսան Րասիմ.

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Կ. Պօլիս, 10 յունվար

Յունվարի տօները՝ Ամանորի առաջին օրն ու Ս. Ծնունդի երկու օրերը՝ պատրիարքարանի մէջ անցան առանց պատրիարքի. Ու ընդհակառակն ըլլալով, բարձրաստիճան այցելուներու տեսակէտէն դատելով, գուցէ ամենէն փառաւոր տարին է որ սկսաւ պատրիարքարանի մէջ. Վարչապետէն զատ՝ մինիստրները, յունվարի առաջին այցելութեան եկան,—Ներքին գործերու, ֆինանսական, կրթական ու հանրային շինութեանց մինիստրները.

Պատրիարքին բացակայութեանը՝ իր փոխանորդը, Ղեւոնդ վարդապետ Դուրեան ընդունելով ազգին բարձրաստիճան այցելուները, պէտք եղած մեծարանքը ընելէ չէ թերացած. Եւ բոլէէն ուզելով օգտուիլ, մտերմական ձևով մը կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցած է դաւառական ու կրթական քանի մը հարցերու մասին.

Մինիստրներէն մէկ երկուքը փափաք յայտնած են որ վերջ գտնեն մեր կարգ մը անհամաձայնութիւնները, և ազգը օր առաջ, գտնէ իր խաղաղ վիճակը.

Յոյներու պատրիարքին կողմէ պատգամաւորութիւն մը նոյնպէս այցելութեան գալով՝ շնորհաւորութիւններ և բարեմաղթութիւններ ըրած է ազգին ու պատրիարքին, որ իր հրաժարականէն ի վեր, քաշուած է իր տունը.

Մեր կարգ մը թերթերու մէջ՝ Դուրեան «նախկին պատրիարք» է. կայ հերթ մը, որ օրուան տրամադրութեան համեմատ, Դուրեանը կընդունի ալ իբր սոսկական «արքեպիսկոպոս» մը, երկու օր յետոյ՝ «պատրիարք սրբազան». կան թերթեր ալ՝ որոնց մէջ, ինչպէս առաջ, ալ կը մնայ «պատրիարք սրբազան» կամ «Դուրեան պատրիարք». Օրուան տրամադրութիւն ըսելով պէտք է ըմբռնել ժողովրդային համակրանքի տեգութեան արտայայտութիւնները ու-

րոնք կամ Պոլսի մէջ և կամ գաւառի մը գլխաւոր կեդրոնի մէջ կը յայտնուին: Այս այսպէս ըլլալով, Թերթերու չեզոք ընթերցողի մը համար, մանաւանդ Պոլսէն դուրս, շատ դժուարէ գաղտնիքներու վերահասու ըլլալ, մանաւանդ արտասահմանի մէջ:

Մեր ընդհանուր ժողովի «մեծամասնութիւնը» իր դիւանի բուռն ջանքերովը՝ ամեն միջոց գործ դրաւ պատրիարքի մօտ, որ նոր ընտրուած վարչութեան անդամներու վաւերացումը խնդրէ Բ. Դռնէն: Պատրիարքը մերժեց յանձն առնել այդպիսի պարտականութիւն մը կատարել՝ օրինական յայտնի տրամադրութիւններ մատնանիշ ընելով: «Մեծամասնութիւնը» պնդեց իր որոշումին վրայ և այնպէս մը ուզեց հասկցնել պատրիարքին թէ ինքը իրաւունք չունի ազգ. ժողովին որոշումները քննադատելու երբէք: Պատրիարքը, վերջին անգամ ըլլալով, օրինական կարգ մը դիտողութիւններ ներկայացուց, նախապէս ցաւ յայտնելով, որ ժողովը առանց «մեծագոյն մասի ներկայութիւն» ունենալու, ուզեր է պնդել իր նախորդ որոշումին վրա. երկրորդ՝ պատրիարքէն հրապարակաւ, սահմանադրութեան ճշգրիտ գործադրութեանն ու պահպանութեանը համար, եկեղեցիին բեմին վրա ուխտ պահանջուած ատեն, ինքնին հակասութիւն պիտի ըլլար օրինական դիտողութիւն մը ընելու իրաւասութենէն զրկել ժողովներու նախագահը:

Իր այդ ցուցմունքները պատրիարքը մատնանիշ ընելով յայտնապէս օրէնքին յօդուածներուն, կը գրէ մեծամասնութեան. «Ձեզ վրայ դառնալով՝ յանուն սահմանադրութեան՝ արտահայտում մը իր այն որոշումներուն՝ որոնց շնորհիւ ազգ. իշխանութեան երկու ներկայացուցիչները, պատրիարք և վարչութիւն համանգամը՝ բարձրուցան սէջտայէն և պատկառելի ժողովդ շտապեց ընտրել նոր վարչութիւն մը, ու հիմա կը կարծէ իր պարտքը կատարած ըլլալ, կոչն յանձնարարելով ինձ ձեռք բերել այդ վարչութեան պետական վաւերացումը:

«Այժմ ես, իբրև նախկին պատրիարք կամ Դուրեան սրբազան, ինչպէս որ կուզէք, տեարք երեսփոխանք, կուզամ յայտարարել թէ հոկտ. 22-էն ի վեր՝ ուր իմ հրաժարականս տուի պատգմ. ժողովիդ, պատրաստ ունենալով իմ մօտ Բ. Դրան մատուցանելիք հրաժարագիրս՝ թէպէտ և կը խորհէի ընդհ. ժողովիդ նոյ. 26-ի նիստէն անմիջապէս վերջ յղել զայն առ որ անկ է, բայց խոհեմութիւն համարելով գործադիր իշխանութեան գէթ առ ժամանակեայ կացութիւնն ալ չվտանգել ինձմով՝ սա ողորմելի ճգնաժամին մէջ՝ նախ բերանացի դիտողութիւններս հաղորդեցի Մայր դիւանիդ և յետոյ գրաւոր յայտնեցի զանոնք.

«Բայց որովհետև ... ցաւ և կը Թողուի այս ամենը, ուրիշ բան չի մնար ինձ, բայց եթէ ընդհուպ Բ. Դուռ մատուցանել հրաժարագիրս, անիշխանութեան պատասխանատուութիւնը՝ իրենց իսկ հաճութեամբը Թողլով անոնց, որոնք նոյեմբեր 26-ի նիստին մէջ ու անկէ վերջն ալ ազատական կուսակցութեան կողմէ երեսփոխանութեան մէկ հինգերորդի փոփոխման օրինաւոր առաջարկն ալ «անհետանք» Թողուցին...»

Պատրիարքին այդ նամակը ծանր տպաւորութիւն առաջ բերաւ մեծամասնութեան մասին. և չեզոք միտքեր, որոնք նպաստաւոր տրամադրուած էին դէպի ան՝ անշուշտ առանց հարցերու խորը ուսումնասիրելու, պատրիարքի մեկնին, օրինական դիտողութեանցը առջև:

Մեծամասնութիւնը դեկտեմբեր 31-րդ իր վերջին նիստը գումարեց՝ ջանալով սահմանադրական մեծամասնութիւն ձեռք բերել՝ իր անկատար նիստերու որոշումները օրինականացնելու համար: Կարելի է ենթադրել, որ այդ Թիւը աջողուի յառաջիկայ ուրիշ նիստի մը մէջ:

Մեծամասնութիւնը չուզեց զբաղիլ $^1/_5$-ի հարցով, իբրև թէ անիշխանութիւն առաջ չբերելու համար, մինչդեռ մէկուկէս ամիս է, որ որոշումներ կուտայ, նիստ կը կազմէ, կը ճառէ, կատարեալ անիշխանութեան դիմելով օրէ օր: Մինչդեռ եթէ, ընդհակառակն, առաջին օրուընէ իսկ վիճակաւ դադարումները տեղի ունենային, մէկուկէս ամսուան շրջանի մէջ, որ բոլորովին անպէտք անցաւ, (կռիւով միայն բեղմնաւոր), նոր ընտրութիւններ կատարուած կըլլային, և օրինական ժողովը, նոյն իսկ առաջին օրուընէ ալ, կրնար զբաղիլ պատրիարքական հարցով, վարչական ընտրութիւններով:

Շահէն:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

I

Մոսկվա, 20 յունվարի

Всѣ люди, да не всѣ человѣки.
Горькій

Տոլստոյի գրական ժառանգութեան խնդիրը, որ վերջերս բաւական զբաղեցրեց մայրաքաղաքի մամուլին, կարօտ է, անշուշտ, նաև մեր առանձին ուշադրութեան:

Մի քանի օր առաջ միայն Մոսկվա եկան Սոֆիա Անդրէեվնա, Ալէքսանդրա Լվօվնա և Վլադիմիր Չերտկով, որոնք պիտի զբաղվէին մեծ գրողի Թողած գրական ժառանգութեան խնդրի պարզաբանութեամբ կամ, աւելի ճիշդն է ասել, նրանք պիտի իրագործէին հանգուցեալի կամքը, նրա կտակը:

Ալէքսանդրա Լվօվնա, համաձայն իր հօր կտակի, կամենում էր ստանալ այն բոլոր ձեռագիրներն ու տետրակները, որ 1905 Թուականից սկսած պահվում էին Մոսկվայի Պատմական Թանգարանում, Տոլստոյի անունով յատուկ սենեակում: Այդտեղ, բացի զանազան գրուածքներից, գտնվում են նաև Տոլստոյի բովանդակալից և հասարակական մեծ ինտերես պարունակող յիշատակարանները՝ սկսած 1848 թ. մինչև 1900 թ., Ս. Ա.-ի մեմուարները, նամակների անգին կոյտ, զանազան դօկումենտներ... և այլն և այլն...

Ահա այդ բոլորը ամսիս 10-ին պիտի յանձնվէր Տոլստոյի դուստր Ալէքս. Լվօվնային, իբրև միակ օրինաւոր ժառանգին. բայց այստեղ ծագում են մի շարք խոչընդոտներ, որոնց հեղինակը Սոֆ. Անդրէեվնան է, ի հարկէ: Նա ամենակատեգորիկ կերպով հրաժարվեց կատարել իր դստեր օրինաւոր պահանջը, առարկելով որ նախ՝ Թանգարանում պահվող ձեռագիրները Լէվ Նիկ.-ը իր կենդանութեան օրօք նուիրել է իրան, և երկրորդ՝ որ նա չէ կամենում, որ այդ ձեռագիրներն ուղարկվեն արտասահման, ինչպէս այդ արել է մեծ գրողի ամենամօտ բարեկամներից մէկը: Կարճ, նա յայտարարեց, որ ինքը տէր ու տնօրէն է գրական այդ ժառանգութեան (?!..), որ նա զգուշանում է այդ ձեռագրերը Թողնել Ռուսաստանում, որ ներկայ դէպքում նա չէ առաջնորդվում մերկանտիլ, շահադիտական ձգտումներով...

Քննենք այժմ այն հիմքը, որի վրա Ս. Ա. կառուցանում է իր տեսակէտը:

Ամենքին յայտնի է, որ Լէվ Տոլստոյն իր գրական ժառանգութիւնն օրինաւոր կտակով Թողել է իր դուստր Ալէքսանդրա Լվօվնային. իսկ կտակը, ինչպէս յայտնի է, Տուլայի նահանգական դատարանը հաստատել է արդէն և նա վաղուց օրինական ույժ է ստացել, որի հիման վրա էլ այժմս գործում է Ալ. Լվ.: Հանգուցեալն իր կտակի մէջ պարզ ասել է, որ իր բոլոր աշխատութիւնները, տպած թէ անտիպ, գեղարուեստական թէ այլ բովանդակութեամբ, դրամատիկական կամ այլ տեսակի գրուածքներ, Թարգմանական կամ փոխադրական, իր յիշատակարաններն ու նամակները, կարճ, իր գրական ամբողջ հարստութիւնը նա կտակել է նրան. իսկ Ալ. Լվ.-ի մահվան դէպքում, այդ բոլորը անցնում է, համաձայն կտակի ույժի, իր միւս դստեր՝ Տատեանա Լվ.-ին:

Այստեղից պարզ է, որ ոչ Սոֆիա Անդրէեվնան, ոչ Նրա զաւակները կամ Թոռները և ոչ էլ Նրա ազգականները, համաձայն Լէվ Տոլստոյի 1910 թ. յուլիսի 22-ի կարգադրութեան, բարոյական և իրաւական ոչ մի իրաւունք չունեն խառնվելու այդ գործի մէջ և բողոքելու այդ բանի դէմ. այդպէս վարվել, կը նշանակէ արատ ձգել Տոլստոյի համաշխարհային անուան վրա. դա, անշուշտ, մի տգեղ երևոյթ է:

Բայց այստեղ արձանագրենք մի ուշագրաւ պարագայ ևս. մայրաքաղաքի մամուլը անգին վայնասուն բարձրացրեց. եղան Թերթեր, որոնք զանազան փափկանկատութեամբ, ուղղակի հովանաւորեցին և շարունակում են հովանաւորել Սոֆիա Անդրէեվնային: Մամուլի բարձրացրած աղմուկը, վայնասունը, ինչպէս երևում է, խոր տպաւորութիւն է գործել Ս. Ա.-ի վրա, և նա շտապեց դիմել «Рус. Вѣд.»-ի խմբագրութեան և բացատրութիւններ տալ իր վարմունքի համար:

Այդ զրոյցի հիմնական կէտերը մենք արդէն շօշափեցինք մեր գրութեան առաջին մասում. արձանագրութեան արժանի մի քանի կէտեր ևս կան այդ զրոյցի մէջ («Рус. Вѣд.», № 12, 1911 г.):

Այսպէս, նա երկիւղ է կրում, որ Թանգարանում պահվող ձեռագիրները կարող են ուղարկվել արտասահման. և այդ բանին հիմք ծառայում է այն, որ Տոլստոյի ձեռագիրների մի մասն արդէն պահվում է Անգլիայում՝ Չերտկովի ցանկութեամբ: Պէտք է ասել, որ այդ երկիւղը հետևանք է այն սուր և լարված յարաբերութեան, որ ներկայումս գոյութիւն ունի Չերտկովի և Ս. Ա.-ի միջև:

Բացի այդ, որքան մեզ յայտնի է մամուլից, Ալ. Լվ.-ն մտադիր է լոյս ընծայելու իր հօր շարադրութիւնների լիակատար ժողովածուն ամենամօտ ապագայում, ուրեմն կարիք չի զգացվի այդ ձեռագիրներն Անգլիա ուղարկելու. և եթէ նրանք այդպիսի քայլ անելու լինեն, մենք ներկայ դէպքում ողջունել կարող ենք միայն: Ինչ վնաս այն հանգամանքից, որ Տոլստոյի ձեռագիրները միաժամանակ կարող են պահվել Անգլիայի պէս ազատ, կուլտուրական, քաղաքակիրթ երկրում... Չէ որ այնտեղ աւելի ապահով է այդ գոհարները պահելը, քան Ռուսաստանում... Եւ վերջապէս, դա ինչ ծակ ազգասիրութիւն է, որ ներկայ դէպքում ցոյց է տալիս Սոֆիա Անդրէեվնան: Չէ որ Տոլստոյը միայն Ռուսաստանին չէր պատկանում. նա համաշխարհային գրող լինելով՝ պատկանում է ողջ աշխարհին... Տոլստոյը համաշխարհային գրական ընտանիքի ամենախոշոր և ամենականաւոր զաւակներից մինն էր...

Այս մէկ:

Միւս կողմից, Ս. Ա. դեռ Լէվ Տոլստոյի կենդանութեան օրօք ձեռնարկել է հրատարակել նրա բոլոր գրուածքները՝ մինչև 1881 Թուականները. այդ հրատարակութիւնը, բաղկացած է 20 մասից, շուտով կաւարտվի. նա տպագրվում է Մոսկվայի Կուշնարեվի տպարանում, որի վրա Ս. Ա. ծախսել է 75 հազար ռուբլի:

Եւ այդ հրատարակութիւնն աւարտվում է ներկայումս առանց Տոլստոյի երկերի օրինաւոր ժառանգի՝ Ալ. Լվ.-ի գիտութեան և համաձայնութեան: Հէնց այդ հանգամանքն էլ հիմք և ծառայել Ալ. Լվ.-ի համար բողոքելու այդ բանի դէմ՝ յատուկ գրութեամբ պահանջելով Կուշնարեվից դադարեցնել հրատարակութիւնը. Ալ. Լվ.-ի այդ կարգադրութիւնն ունի որոշ իրաւաբանական հող, ի հարկէ:

Այդպէս նա վարվել է նաև Թանգարանում պահվող ձեռագիրների վերաբերմամբ, յայտնելով մուզէումի վարչութեան, որ վերջինս արգելէ իր մօր մուտքը Տոլստոյեան սենեակը: Ի դէպ ասենք, որ Ս. Ա.-ն ևս նոյն է արել Ալ. Լվ.-ի վերաբերմամբ. այնպէս որ նրանք առանձին-առանձին հնարաւորութիւն չունեն օգտվելու Տոլստոյեան սենեակից, ինչպէս այդ կարգադրել է Թանգարանի վարչութիւնը:

Եւ վերջապէս այդ նոյն զրոյցից մենք իմանում ենք նաև, որ ռուս կառավարութիւնը կամեցել է գնել Եասնայա-Պօլեանա կալուածը, բայց որդիները չեն ծախել այն պատճառով միայն, որ առաջարկված գումարը շատ համեստ է եղել: Այժմս Լ. Ն.-ի երկու որդիները գտնվում են արտասահմանում ուր բանակցութիւններ են վարում յայտնի կապիտալիստների հետ Եասնայա-Պօլեանան վաճառելու համար: Այստեղ յիշենք, որ որդիները ծախելու են իրանց բաժինը միայն:

Միտ ուշագրաւ է նաև այն, որ Ս. Ա.-ն իր զրոյցի ժամանակ, ի միջի այլոց ասել է, թէ սխալ է այն լուրը, որ իբր թէ Լ. Ն.-ի կենդանի ժամանակ ցանկութիւն է յայտնել Եասնայա-Պօլեանան տալ գիւղացիներին. եթէ այդպիսի ցանկութիւն նա յայտնած լինէր,—ասում է Ս. Ա.-ն,—մենք կը շտապէինք կատարել Նրա կամքը:

Զրոյցի մնացած մասից երևում է, որ Լ. Ն.-ի ընտանիքն անկարող է այդպիսի քայլ անել, որովհետև այդ դէպքում, նրա բազմամարդ ընտանիքին կը սպառնայ կատարեալ տնտեսական քայքայում: Եւ այդ պիսի խօսքեր, առանց կարմրելու, ասում է այնպիսի մի մարդ, որ մինչև օրս արդէն կարողացել է ստանալ մի քանի միլիօն ռուբլի Լէվ Տոլստոյի երկերի բազմաթիւ հրատարակութիւններից:

Եւ այն տարօրինակ և անպատուաբեր վէճը, որ ծագել է Ս. Ա.-ի և իր դուստր Ալ. Լվ.-ի միջև, կը լուծվի, ամենայն հաւանականութեամբ, յօգուտ վերջինիս, այն պարզ պատճառով, որ նա զինված է իրաւաբանական մի շարք միջոցներով, իսկ Ս. Ա. շարունակ պնդում է իր ասածները՝ յենվելով Լ. Ն.-ի խօսքերի վրա, որ իբր թէ հանգուցեալը մուզէում պահվող բոլոր ձեռագիրները նուիրել է իրան: Եթէ մի բոպէ ենթադրելու լինենք, որ Լ. Ն.-ը յիրաւի այդպիսի կարգադրութիւն արել է, մենք դարձեալ չը պիտի մոռանանք այն կարևոր պարագան, որ այդպիսի բերանացի կարգադրութիւնների իրագործումը ռուսաց օրէնքը ժխտում է միանգամայն, և եթէ Ս. Ա.-ին աջողվի ներկայացնել գրաւոր ապացոյց իր ասածների, այն ժամանակ պարզ և բնական է, որ գործը կը վճռվի յօգուտ իրան: Իսկ մինչ այդ, առանց գրաւոր ապացոյց ներկայացնելու, առանց լուրջ կերպով հիմնաւորելու իր ասածները, նա պիտի տեղի տայ ասպարէզից: Եւ բոլոր այդ ձեռագիրների և դօկումենտների միակ տէրն ու տնօրէնն է և պիտի լինի, համաձայն Լէվ Տոլստոյի կտակի, իր դուստր Ալէքսանդրա Լվօվնա Տոլստայա:

Այդ կարծիքին են ինչպէս Ալ. Լվ.-ի պաշտպան իրաւաբան Մուրավիեօվ, նոյնպէս պրօֆ. Շերշենեվիչ, իրաւաբաններ Եգոր Կտատեկօվսկի, Մինին և ուրիշները...

Ինչ վերաբերում է Ս. Ա.-ի այդ դօկումենտներից օգտվելուն՝ իր մեմուարներն աւարտելու համար՝ ես կարծում եմ, որ իր դուստրը մեծ սիրով կը Թոյլատրէ այդ այն չափով, որ չափով դա անհրաժեշտութիւն կը ներկայացնէ իր մօր համար:

Մնում է յուսալ և սպասել, որ Ս. Ա.-ն առանց անհիմն կերպով յամառելու (մանաւանդ որ մտադիր չէ դիմելու դատարանի օգնութեան) կը յանձնէ մուզէում պահվող բոլոր ձեռագիրներն ու դօկումենտները Ալ. Լվ.-ին, որով և կատարած կը լինի Լէվ Տոլստոյի վերջին կամքը, վերջին ցանկութիւնը...

Ոսկու-Զօն

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

I

Ներկայ յօդուածով մենք պիտի աշխատենք ցոյց տալ, որ ընտրովի առաջնորդների սիստեմը դէմ չէ ամենևին հայոց եկեղեցու կանոններին ու պետական օրէնքին՝ «Պօլօժենիէի» տրամադրութեան, որչափ էլ վերջինս իր մէջ շատ ճնշիչ չափով պարունակէ մեր եկեղեցու ժողովրդական ոգին:

Այդ կանոնադրութեան 1169-րդ յօդուածը ասում է. «Հայ եկեղեցու Թեմական առաջնորդները հաստատվում են Թագաւոր Կայսերից այս դաւանութեան հոգևոր բարձր պաշտօնեաներից»: Ինչպէս ընթերցողը տեսնում է, այստեղ մինչև իսկ խօսք չը կայ այն մասին, թէ Ամենայն Հայոց Հայրապետն է ներկայացնում նրանց ի հաստատութիւն. իսկապէս սկզբում կոմս Պասկեվիչի ցանկութիւնն է եղել զրկել Ամենայն Հայոց Հայրապետին այդ իրաւունքից: Ցովհաննէս Կարբեցին, որ մինչև կաթողիկոսանալը կատարում էր նրա բոլոր ճելադրանքները՝ կաթողիկոսական աթոռ բարձրանալուց յետոյ ապշանքով նկատեց, թէ ուր տարաւ իրան շողոքորթելու ու քծնելու այն մեծ եռանդը և թէ ինչպէս ինքն ոսկէ խոստումներով շղթայված մի գերի է, բայց ոչ ինքնիշխան հայրապետ: Նրանք մինչև իսկ կամենում էին չը Թոյլատրել, առանց Բարձրագոյն հաճութեան, եպիսկոպոսներ ձեռնադրել: Կաթողիկոսը բողոքեց և ստիպված եղան նրան բաւարարութիւն տալ՝ Թոյլատրելով եպիսկոպոսներ ձեռնադրել, իսկ 1832 թ. յունվարի 21-ին, ներքին գործերի մինիստր Բլուդօվը իր № 200 գրութեամբ յայտնում էր կառավարչապետ բարօն Ռօզէնին, որ «կաթողիկոսը պարտաւոր պիտի լինի ռուսահայոց առաջնորդներ նշանակելիս եպիսկոպոսներից 2 Թեկնածու առաջարկել Կայսեր՝ ի հաստատութիւն»: Այս տրադիցիան մինչև այսօր պահպանվել է և զրված նորմայի ույժ ստացել, այսպիսով օրէնքը և տիրող սովորոյթը չեն որոշում, թէ ինչ է տեղի ունենում մինչև Թեմական առաջնորդներ առաջարկելու բոպէն: Ոչ միայն բացարձակ, այլ և մակաբերող իսկ արգելք չը կայ առաջնորդների ընտրութեան դէմ տիրող օրէնքում, և եթէ ի նկատի առնենք այն սկզբունքը, թէ «ինչ որ արգելված չէ, Թոյլատրված է», մի սկզբունք, որին կառավարիչ սենատը շատ անգամ հետևել է, եթէ աչքի առաջ ունենանք նաև, որ մեզ առաջնորդն ամենից առաջ ու ամենից յառաջ պիտի լինի մեր եկեղեցական նախնի ոգին. մի հանգամանք, որ չէ ժխտում այժմեան «Պօլօժենիէն», ու յաճախ շեշտում է «ըստ նոյն եկեղեցու հնագոյն կանոնների», «համաձայն հայոց եկեղեցու մէջ գործող կանոնների» և այլն նախադասութիւններով. և որը շատ պարզ ու որոշակի շեշտել է նաև Նիկոլայոս I Կայսրը իր այն բարձրագոյն մանիֆեստի մէջ, որով պատուիրում է կոմս Պասկեվիչին կազմել հայոց եկեղեցու համար կանոնադրութիւն. «Մենք (գրում է Կայսրը) հրամայեցինք բուն տեղում հայոց եկեղեցու կառավարութեան լիակատար կանոնադրութեան օրինագիծ շարադրել, դրան հիմք ընդունելով նոյն եկեղեցու նախազատ հնաւանդ կարգերը»:

Ապա ուրեմն մեր սրբազան ու անխախտելի իրաւունքն է վերականգնել մեր նախնեաց հնաւանդ սիրուն սովորութիւնը, որ ինչ-ինչ պատճառներով ահա կէս դարից աւելի է խախտված է և ընտրութեամբ կոչել պաշտօնի մեր Թեմական առաջնորդներին:

Սակայն ինչպէս էր, որ «Պօլօժենիէն» անկարող եղաւ հետևել իր ոգուն, ինչպէս պատահեց, որ Թագաւոր Կայսեր կամքը լիովին չիրագործվեց օրինագծի մէջ, կը խօսենք մի ուրիշ անգամ: Առ-Զէն

ԶԱՒԱԴ-ԲԷԿ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

—

Շուշի, 23 յունվարի

Ամսիս 17-ին, կարճատև հիւանդութիւնից յետոյ վախճանվեց Շուշի քաղաքացի Զաւադ-բէկ Իշխանեանը, իսկ 23-ին խուռն բազմութեան յուղարկաւորութեամբ ամփոփվեց գերեզմանատանում:

23-ին վաղ առաւօտեան հանգուցեալի բնակարանը ժողովվեցին քաղաքային վարչութեան անդամները, քաղաքագլուխը, դըպրոցների հոգաբարձուները և քաղաքի ընտիր հասարակութիւնը: Դիակը փոխադրվեց ս. Ցովհաննու Մկրտչի եկեղեցին: Կարգապահութեանը հսկում էր ինքը գաւառապետ Խարտախայ:

Եկեղեցին լիքն էր երկսեռ բազմութեամբ,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

«ԱՐՄԷՆՈՒՀԻ» ԴՐԱՄԱՅԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Վիպագիր և դրամատուրգ Շիրվանզադէի վերոյիշեալ դրամայի մասին տեղիս Թերթերը՝ թէ հայ և թէ մասամբ ռուս, յայտնեցին իրանց կարծիքները, իսկ ներկայացման ժամանակ Թատրոնում եղած մեծ հասարակութիւնը, բաղկացած ըստ մեծի մասին երկու սեռի հայ ինտելիգենտ դասակարգից՝ յայտնում էր թէր և դէմ կարծիքներ նոյն դրամայի առիթով:

Պիտի ասած, որ մեծ հասարակութիւն կար «Արմէնուհու» ներկայացման ժամանակ, և դա հասկանալի է ու բացատրելի՝ պիէսի ինքնուրոյնութեամբ հայ կեանքից վերցրած:

Ես կեանքումս դեռ Թատրոնական քննադատութիւն գրած չեմ, բայց քանի որ ամեն մի կարծիք ունի իր արժէքը, եթէ նա յայտնվում է անկեղծօրէն և անաչառօրէն, ուստի ես Թոյլ եմ տալիս իմ համեստ կարծիքս յայտնել «Արմէնուհու» ստացած տպաւորութեան մասին, բաւականանալով միայն գլխաւոր գործող անձանց քննութեամբ:

Սամսոն Ալամդարեանը, Արմէնուհու ամուսինը, ներկայանում է մեզ իբրև մի անընական տիպ. Նրա գործողութիւնները չեն համապատասխանում նրա հասկացողութեան, բնաւորութեան և աշխարհահայեցողութեան. նա զոլով գործի մարդ, հարուստ, և զբաղված առևտրական գործերով, առանց բարձր զարգացման, հնաւանդ՝ ամուսնու և կնոջ վերաբերեալ հարցերում, չը պիտի կարողանայ տանել իր կնոջ անհաւատարմութիւնը, որը նա արտայայտեց IV գործողութեան մէջ գրպանից հանած ատրճանակ ցոյց տալով, իբրև սպառնալիք: Եւ այդ հասկացողութեան ու բնոյթի մարդը, IV գործողութեան վերջում՝ տեսնելով իր կնոջ՝ վերջինիս սիրեցեալ Հմայեակի հետ, որը կամենում էր տանել նրան ամուսնու տնից, բուռն զայրոյթով ատրճանակը ձեռքին՝ յարձակվում է նրանց վրա և իսկոյն ատրճանակը գէն ձգում, արտասանելով յետադայ խօսքը. «գնացէք»:

Ատրճանակ ցոյց տուողը, իրան ամեն բան ներելի համարողը, իբրև մարդ, իր կնոջ վրա լիակատար իրաւունք զգացողը, երբէք չէ կարող հաշտվել իր կնոջ հեռացման հետ վերոյիշեալ տարօրինակ ձևով: Այդպիսով Ալամդարեանցը դուրս է գալիս մի վերին աստիճանի խառնաշփոթ տիպ՝ տեղ-տեղ «փալաս» մարդ, տեղ-տեղ գռեհիկ և անբարոյական, իսկ վերջում մի կատարելատիպ հանգուցեալ Տոլստոյի ուտոպիական վարդապետութեան՝ «չը հակառակել չարեաց»: II—դրամայի գլխաւոր հերոսուհին Արմէնուհին է, որ նոյնպէս անընական տիպ է ներկայացնում: Պարզ չէ, թէ որն է այն իդէալը, որին նա ձգտում է. դաշնամուրը, բնութեան երևոյթները, Պարիզում տեսած գեղարուեստական ստեղծագործութիւնները. դրանք կենդանութիւն և բուռն ոգևորութիւն ներգործող իդէալներ չեն, որ կարողանան ստիպել նրան մի վերին աստիճանի լուրջ և պատասխանատու քայլ անելու: Արմէնուհին, ունենալով մայրական խնամքի կարօտ երեխայ, առանց ներքին ընական կռուի, համարեա առանց մայրական սիրոյ արտայայտման, յանկարծ վճռում է հեռանալ ամուսնու տնից առանց իր երեխային տեսնելու: Իսկ դրանից առաջ III գործողութեան մէջ նա իր ամուսնուն յայտնում է խորհրդաւոր, որ նա կը մնայ նրա տանը միայն երեխայի համար, այլ ոչ թէ իբր նրա ամուսին: Բայց դրամայի վերջում այդ կինը, ամեն ինչ մոռանալով, վճռում է հեռանալ Հմայեակի հետ, չը տեսնելով իր երեխային:

Այդ արդէն նշանակում է մեղանչել ոչ միայն մարդկային, այլ և ընդհանուր կենդանաբանական ծնողական ամենազօրեղ բնազդի դէմ: «Կենդանիների մօտ,—գրում է հանգուցեալ յայտնի փիլիսոփայ Վլ. Սօլովիեվը,— ինքնապաշտպանութեան բնազդը՝ զոհաբերվում է սեռական և ծնողական բնազդին: Արձերը էգերին տիրելու համար՝ ընկնում են կռւի մէջ. մայրերը ընկնում են իրանց երեխաների պաշտպանութեան կռւում» *): Նորերս հանգուցեալ հռչակաւոր Լօմբրօզօյի դուստր Պաուլօ իր նոր աշխատութեան մէջ**) գրում է կանանց մասին, ի միջի այլոց, հետևեալը. «Ինչպէս գրում են յայտնի վիպասաններ Մարսել Պրէվօ, Էլիօտ, Բօդ և այլն, կինը կարող է սիրել, բայց բարոյական պարտականութեան համար նա կարող է հրաժարվել իր սիրեցեալ մարդուց. կինը չի կամենայ հիմնել իր բաղդաւորութիւնը ուրիշի դժբաղդութեան վրա»... «Մայրը երեխաների համար ընդունակ է ամեն տեսակ զոհաբերութիւն անելու»: Ըստ կին Լօմբրօզօյի «սէրը տղամարդկանց մօտ զգայնասիրական ուրախութիւն է, տիրելու հպարտութիւն և իրանց անձնաւորութեան արտայայտութիւն. իսկ կանանց մօտ սէրն է՝ քնքշութիւն, խոնարհութիւն, ենթարկվելու ցանկութիւն ձգտում միանալ սիրեցեալի հետ, դառնալով նրա սեփականութիւն»: Իսկ ինչ ենք տեսնում Արմէնուհու մօտ:

*) Տես Энциклопедическій словарь.
**) Женщина, Пауло Ломброзо, 1910 г.

Ժխտումն մայրական սիրոյ, նշանակում է մեղանչումն մայրական ամենազօր բնազդի դէմ, որը գերազանցօրէն նկարագրված է հռչակաւոր Տոլստոյի «Աննա Կարենինայի» մէջ: Իսկ Արմէնուհին՝ առանց ներքին ընական պայքարի, առանց մայրական զգացմունքներ արտայայտելու, ինչ որ եփերական չփոթ ըմբռնումների համար, հարցնելով իր սիրեկանից՝ կը լինեն այնտեղ «դաշնամուր, արուեստներ», զոհում է թէ ամուսնական սրբութիւն, թէ հասարակական կարծիք, թէ մայրական զգացմունք և ամենայն սառնասրտութեամբ հեռանում է իր ամուսնու տնից, Թողնելով իր մանուկ երեխային, որին չէ կամենում տեսնել այդ վճռական բոպէին: Մայրական սէրը թէ որքան ուժգին է, այդ նկարագրված է Բիսսոնի «Անյայտ կին» դրամայի մէջ, ուր ամուսնու տնից սիրեկանի հետ հեռացած կինը, իմանալով իր երեխայի հիւանդութեան մասին, գալիս է ամուսնու տունը, ծնկաչոք աղերսում նրան, որ Թոյլ տայ իրան իբրև աղախին մնալ և հոգալ իր երեխայի մասին: Այդպիսի ընական մայրական զգացմունքի նշոյլ չենք տեսնում Արմէնուհու մօտ:

Ճարտարապետ Հմայեակը՝ չէ բացատրըված համոզիչ կերպով, թէ ինչով գրաւեց Արմէնուհուն: Մի կնոջ գրաւելու համար բաւական չէ գեղարուեստական ինչ որ ե-

լիքն էր նրա բակը, սենեակները, Թաղէոսեան դպրոցը և բոլոր պատշգամբները։ Պատարագիչն էր կոնսիստորիայի անդամ և գործակալ Սամուէլ քահանան։ Երգում էր Թեմական դպրոցի քառաձայն խումբը բաւական մշակված ու բարեկարգված եղանակով։ Պատարագին եկան Թուրք մօլլաներ և բաւական Թուրք բազմութիւն։

Հանգուցեալը ծնվել է 1848 Թ. Խաչէն գաւառի Խանցկ գիւղում, նոյն գիւղի կալուածատէր Պետրոս-բէկի որդին էր։ Երիտասարդ հասակում աւարտելով Շուշու Թեմական ուսումնարանը, գնում է Շամախի իսկ այնտեղից տեղափոխվելով Թիֆլիս աւարտում է գիմնազիան և աջող քննութիւն բռնելով մտնում է Մոսկվայի համալսարանը։ Մոսկվայում նա երկար չէ մնում, 18 0 Թ. փոխադրվում է Պետերբուրգ և մտնում բժշկական ֆակուլտէտը։ Նա ամենայն ընդունակութեամբ իւրաքանչիւր տարի փոխում է իր կուրսը և երբ հասնում է չորրորդին, այնտեղ արդէն բաղդի անիւը շուռ է գալիս։ Չորրորդ կուրսում նա, իբր քաղաքական յանցաւոր ձերբակալվում է և բանտ դրըվում։ Բանտ տանելու ժամանակ նրա հետ եղող նրա եղբայր Ջումշուդը, իրան նետում է Նեվա գետը և խեղդամահ լինում, եղբօր պատիժը մեղմացնելու։ Ջալալ-բէկը երկու տարի բանտում մնալուց յետոյ, ուղարկվում է հայրենիք, մնալու պոլիցիական հսկողութեան ներքոյ։

Ծերունի մօր սիրտը դառն կսկիծով լցվում է։ Որդու մէկը զոհ եղած Նեվա գետին, կարօտ նրա դիակին և գերեզմանին, իսկ միւսը պոլիցիական հսկողութեան ներքոյ. նա մի սրտառուչ աղերսագրով դիմելով Աղէքսանդր Բ. կայսեր, խնդրում է խղճալ իր ծերութեանը և զիջել իր աղէ արցունքներին, ազատել իր որդուն պոլիցիական հսկողութիւնից։ Ողորմած կայսրը ներումն է շնորհում և 1875 Թ. հանգուցեալը նուիրվում է ուսուցչական պաշտօնին։ 3—4 տարի նա Շուշու Թեմական դպրոցում դասախօսում է ռուսաց լեզու և ռուսաց պատմութիւն, ապա նշանակվում է նոյն դպրոցում տեսուչ։ Թողնելով ուսուցչական և տեսչական պաշտօնները, նա ընտրվում է քաղաքի գլխաւոր, ապա երբ 1896 Թ. հաստատվում է քաղաքային ինքնավարութիւնը, ընտրվում է ձայնաւոր, ապա քաղաքագլուխ։ 1903 Թ. Գոլիցինեան ռեժիմի ժամանակ, կալուածները գրաւելիս, նա աքսորվեց հայրենիքից Ռուսաստանի հիւսիսը վայրերը, ապա մի քանի տարուց յետոյ վերադառնալով, նուիրվեց փաստաբանութեան։ Նա իր բոլոր պաշտօններումն էլ եղել է բարեխիղճ, արդիւնաւէտ, և որ ազնիւն է, մեծարգ և անբիծ, և ոչ ոք նրա հեռանալուց յետոյ չէ կարողացել նրայ դէմ որևէ պակասաւոր խօսք ասել։ Փաստաբանական պաշտօնումն էլ հանգուցեալը յոյժ բարեխիղճ էր, մտնում էր պաշտպանվողների դրութեան մէջ և շատերին պաշտպանում էր ձրի։ Նա եղել է Թեմական և Թաղէոսեան դպրոցների հոգաբարձու։

Պատարագը վերջանալուց յետոյ դիակը փոխադրեցին Թաղէոսեան դպրոցի բակը, որպէս զի ժողովրդին յարմարութիւն լինէր լսելու դամբանականները, եկեղեցին փոքր էր, իսկ ժողովուրդը կանգնած էր դուրսը։

Առաջին դամբանականը խօսեց Մեղրեցոց եկեղեցու ծխատէր Խորէն քահանան. նա նկարագրեց հանգուցեալի կեանքը և գործունէութիւնը, առանձնապէս Թուրք-հայկական ընդհարումների ժամանակ։ Տէր-հայրը խօսում էր սրտառուչ, զգացված և վերջում սաստիկ յուզված։ Ժողովուրդը արտասւում էր։ Ապա խօսեց Թուրք-մօլլան դրուատելով հանգուցեալի գործունէութիւնը առանց կրօնքի ու ազգութեան խտրութեան։ Սրանից յետոյ խօսեց Խանքենդ-աւանի ծխատէր Պետրոս քահանան։ Նա բնաբան առաւ Պօղոս առաքեալի այս խօսքերը. «Բարի պատերազմ պատերազմեցի, ընթացքը կատարեցի, ինձ այսուհետև մնում է ստանալ յաւիտենական կեանքի պսակը»։ Տէր-հայրը նկարագրեց Թէ ինչպէս պէտք մարդիկ արդիւնաւէտ անց կացնեն իրանց կեանքը, որպէս զի առաքինական գործեր կատարեն, որպէս զի կատարեալ մարդ լինեն, կեանքի նշանակութիւնը ճանաչեն, իսկ եթէ մարդիկ դրա հակառակն են գնում, այն ժամանակ կեանքը կորցնում է իր արժէքը։ Ապա մանրամասնելով խօսքը ասաց, որ հանգուցեալ Ջալալ-բէկը Թէև նիւթապէս հարուստ չէր, բայց անչափ հարուստ էր հոգով, մտքով ու սրտով և այդ երկնային պարգևից նա բաժին էր հանում բոլոր կարօտեալներին և խնդրողներին։ Հանգուցեալը իր բոլոր հոգու ու սրտի կոչումով բոլոր Թշուառութիւնների մխիթարողն է եղել, պարտաւորված միջնորդն է եղել հարստութեան ու աղքատութեան և եթէ Երկնային Տնտեսը այսօր նրանից աշխարհային կեանքի տնտեսութեան հաշիւը պահանջելու լինի, նրա առաջ կը կանգնեն—որբերը, այրիները, չքաւորները, տնանկները, աղքատ, տգէտ և հարստահարված գիւղականները, անօգնական բանտարկեալները, տառապեալները, օտարականները, ծերերը և հիւանդները, որոնց դատը նա պաշտպանել է դատարաններում ձրիաբար։ Ցանձին Ջալալ-բէկի այսօր Ղարաբաղը զրկվում է իր բարերար խորհրդատուից և պաշտպանից։ Նրա տեղը մնում է բաց և ոչ ոք չը կայ, որ նրան փոխարինէ։ Եւ այսօր Ջալալ-բէկը ամենայն համարձակութեամբ կարող է ասել. «Բարի պատերազմ պատերազմեցի, ընթացքը կատարեցի, ինձ այսուհետև մնում է ստանալ յաւիտենական կեանքի պսակ»։ Դիակի վրա դրված էին 11 պսակ՝ քաղաքային վարչութիւնից, քաղաքի հասարակութիւնից, Թաղէոսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնից և մերձաւոր ազգականներից ու բարեկամներից։ Մեղրեցոց եկեղեցու երէցփոխ և հոգաբարձու Ա. Մանկասարեանցը յայտնեց, որ այսօրվանից իրանց յանձնված դպրոցում ընդունում է չորս չքաւոր աշակերտների որդեգիր՝ Ջալալ-բէկի անունով։

*

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Բ ե ր դ ի, 17 յունվարի

Այսօր Բերդի հայ հասարակութիւնը հողին յանձնեց իր ամենաԹանգագին անդամներից մէկին՝ շուշեցի Մովսէս Անդրեանին, երիտասարդ, ծաղկափթիթ հասակում։

Հանգուցեալը հասարակական ազնիւ և շիտակ գործիչներից մէկն էր տեղիս հայ գաղութի կեանքում։ Նա սիրված էր բոլորից, մանաւանդ աշխատաւոր դասակարգի կողմից։ Նրա ջանքերով այսօր կանգուն է տեղական ծխական դպրոցը։

Հանգուցեալի բազմաթիւ բարեմասնութիւնների շնորհիւն է, որ այսօր ամէնքը՝ վաճառական, արհեստաւոր, բանւոր, աշակերտ-աշակերտուհիներ դառն ողբում են նրա կորուստը։

Ողբում է նաև տողերիս գրողը։

Հանգիստ ոսկորներիդ, իմ ազնիւ ուսուցիչ։

Մ. Մ. Պետրոսեանց

—

Ն ո ր-Բ ա յ ա զ է տ, 14 յունվարի

Մինչդեռ վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ կռւելու համար ամեն տեղ հասարակական հիմնարկութիւններ և այլ ձեռնհաս անհատներ միջոցներ են ձեռք առնում, որպէսզի ամեն մի հիւանդութիւն երևալու դէպքում իր սկզբնական սաղմի մէջ խեղդեն, ազատելով տեղական բնակչութիւնը զանազան վարակիչ-տարափոխիկ ցաւերից, իսկ մեր խղճուկ քաղաքում, ընդհակառակն, ժողովուրդը անհոգ և անտարբեր անցնում է իր օրերը, և հիւանդութիւնների ու այլ ցաւագարութեան վրա նայում է ինչպէս մի սովորական բանի վրա, ինչպէս Ալլահից տնօրինված մի խրոխտութեան վրա...

Մարդիկ կոտորվում են զանազան ցաւերից, բայց ոչ ոք հոգ չէ տանում քննելու, իմանալու մահացութեան բուն պատճառը, հիւանդութեան ո՛ր տեսակի լինելը։ Կարծէք Նոր-Բայազէտի պէս մի փոքրիկ քաղաքը բնականաբար պէտք է տար օրական 3—4 զոհեր, որոնց դագաղները ամսիս 8-ին շարքով դրված էին տեղիս եկեղեցում...

«Ի՞նչ կայ որ, մտածում են, ծնվածը կը մեռնի էլ», Թէկուզ ջահիլ-ջիւան, առողջ տեսքով մարդիկ լինեն։ Բայց Թէ ինչից, ո՞ր հիւանդութիւնից մեռան կամ ինչպիսի ցաւերի հետևանքներ էին,—այդ ոչ ոքի հոգը չէ... Կը ցաւեն, մի կը քաշեն, կը լացեն տերտէր հետ, սուգ կանեն և... մոխկտալով կը տանեն Թաղելու՝ մեծ բազմութեամբ, հանդիսաւոր կերպով (չէ՞ որ հայերս լաւ Թաղել գիտենք)... հողային մի մեծ Թումբ կապելով խեղճ և անմոռանալի զոհի վրա...

Հազար անգամ ասվել-խօսվել է քաղաքային բժիշկ ունենալու վերաբերմամբ, խոստումներ են եղել՝ փող վեր գալ—նուէրներ անել՝ ապագայ բժշկի վարձատրութեան մասին, Թղթի վրա անուններ են ստորագրել և... այդպէս քարացել-մնացել է կամ, ինչպէս ասում են, հարցը կտուրը գցվել... Ո՞վ է ժողովրդական առողջապահութեան նախաձեռնողը, ո՞վ է հասարակութեան բժշկական գործի նախաձեռնողը... Մի՞Թէ քաղաքային վարչութիւնը։ Չէ՞ որ, ինչպէս նկատված, է նրա անդուլում մէկներ են խաղում կամ Թէ իր տարեկան բիւջէից աւել մի կոպէկ ծախսելու իրաւունք չունի... Մի՞Թէ տեղական ազգաբնակութիւնը։ Ինչ ասել կուզի, որ նա իր նախնական դրութիւնից (պապական սովորութիւնից) մի քայլ է միայն առաջ գնացել... նոյն կեղտոտութիւնները, որ տարիներ առաջ մնում էին ժողովրդի խաւերում, դարձեալ նոյն տեղն են. նոյն հակաառողջական պայմանները, որ տիրապետում են նախկին ժամանակներում, դարձեալ այժմեան կեանքում կը գտնէք իւրաքանչիւր քայլափոխում. նոյն նախապաշարմունքը, որ ըստ ամենայնի տիրապետում էր ժողովրդի մէջ, դարձեալ այժմ խոր արմատներ է ձգած հասարակութեան շրջաններում, և այլն։

Կարճ ասենք՝ ժողովուրդը իբրև գաւառի անգիտակից, հնապաշտ ազգաբնակութիւնը սովոր չէ ինքնաբերաբար դուրս գալ իր աւանդական նեղ շրջանից, իր պապական սովորական կենցաղից և յարել ժամանակակից կեանքին։ Հարկաւոր է նրան առաջնորդել դէպի առողջապահութիւն, ընտելացնել նրան մաքրութեան պայմաններին և սովորեցնել նրան ընդհանուր սանիտարական կանոնները։ Ապա Թէ ոչ՝ միշտ անպակաս կը լինեն մեզանից զանազան ախտեր և ցաւեր, որոնք բուն դրած ժողովրդական հակաառողջական կեանքի ծալքերում, յաճախ իրանց զոհերը կը տանեն մեր հասարակութեան շրջաններից

Այդ բոլորից յետոյ հարկաւ պէտք է ասել, որ մեզ պակասում է մի մարմին, մի հաւաքական գործօն, որը ձեռնհասութ լինէր հասարակական առողջապահական գործին և որի անմիջական պարտականութիւնը լինէր այդ բանը իրականացնել տեղական ժողովրդական կեանքի մէջ։

Ուսորդ

—

Մ ե ղ ր ի, 10 յունվարի

Մեղրին միշտ ձգտել է յետ չը մնալ ժամանակի պահանջ, գիւղին յարմար կուլտուրական գործում։ Անցեալ դարի 60-ական Թւականից բերել է տուել բամբակ մաքրելու և սղոցի մեքենայ, իսկ 69 Թւականից Թօփի-դանակաւոր։ 50 Թւականից սկսվել է գրագիտութիւն տարածվելը, 72 Թւականից սկսվել է աշխարհաբարը, 76 Թւականից գիւղ է մտել «Մշակը», 1880 Թւականից սկսվել է կանոնաւոր ուսուցումը և դպրոցի շինութիւնը վերջացել. ուսումը նրա մէջ շարունակվել է 82 Թւականից, իսկ 83 Թւականից հիմք է դրվել դպրոցի գրադարանին ու Թատրոնական ներկայացման։ 1901 Թւականից հիմնվել է Սպառ. Ընկ.։ 1907 Թւականից հիմնվեց «Կանանց Տնայնագործական Ընկ.» որը միւս տարին մի տորք բերել տալով բայց վարպետ չը գտնվելու պատճառով Ջուլհականոցը բացվեց 1909 Թւականի սեպտեմբեր ամսից։ Այդ տարին աշակերտ-աշակերտուհի մտնողներ մի քանի հոգի եղան սկզբում, բայց հետզհետէ դուրս գալով, յունվարին մնացին միայն 4 հոգի, որից 2 օրիորդներ նոր իւրված սովորեցին և տարվայ վերջին վարպետը—Յ. Աղասեանցը վկայութիւն յայտնեց, որ այդ երկուսից մէկն ու մէկը կարող կը լինեն Ջուլհականոցը կառավարել։ Ընկերութիւնը ներկայ Թւի աշնան վարպետուհի վարձելով օր. Ա. Վ-ին, յայտարարեց Ջուլհականոցը բացված և աշակերտուհիների ընդունելութիւնը ձրի։ Այդ օրից անցաւ 2 ամիս և ոչ ոք չը բարեհաճեց իր որդուն աշակերտուհի տալ, որից ընկերութիւնը ստիպված փակեց արհեստանոցը։ Բանից պարզվեց, որ մեղրեցիք այդ արհեստը արհամարհեցին, արհամարհեցին որովհետև տեղական մանուածքից չէշիմ, տանու կտաւ չէ գործվում, իսկ գործածն էլ դուրս է գալիս ցանցառ, ոչ տեղական գործուածքի նման սերտ, ամուր։ Ընդհանրապէս հաստ Թելերից լաւ գործուածք չէ աջողում բայց բարակ Թելերից աջող։ Պէտք է նկատել և այն, որ Ջուլհականոցի գործում տեղիս երիտասարդութիւնը մասը մասին չը խփեց—մի բան որ ներելի չէ։ Կանանց ընկերութիւնը տեսնելով հասարակութեան սառնութիւնը, երիտասարդութեան բռնած ընթացքը, փակեց Ջուլհականոցը և մտադիր է մնացած դրամագլուխը—մօտ 300 ր. յատկացնել գիւղում բաղնիս շինելու գործին, որի պահանջը վաղուց ի վեր զգացվում է, բայց գործին գլուխ անցնող չը կայ։ Ցոյս ունենք, որ կը գտնվեն գիւղի բարենորոգման գործին նախաձեռնիչ մարդիկ, որոնք չեն զլանալ իրանց նպաստով օգնելու Մեղրիում բաղնիս շինելու գործին, որի համար կը հարկաւորվի 1,500—2000 ր.։

Եփրեմ Վարդանեան

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

Մոսկվայում հրատարակվող «Раннее Утро» Թերթի մէջ ոմն Առաքել Դէրվիշ, որ յաճախ շատ մեծ ապլոմբով և ինքնավստահութեամբ քաղաքական ամենախրթին հարցեր է լուծում, մանաւանդ Պարսկաստանի և Թիւրքիայի վերաբերեալ, և հայ մամուլի օրգաններից քաղած տեղեկութիւնները, իբրև իր սեփական մտքի արտադրութիւններ ներկայացնում է ռուս Թերթին, այժմ էլ նոյնպիսի ապլոմբով, երկու նոր առաջարկութիւններ է անում։ Իրանցից մինը, այն է աշխարհականներից կաթողիկոս ընտրելը, հայ մամուլի մէջ վաղուց արտայայտված միտք է և դեռ մի ամիս առաջ «Մշակը» արտայայտեց և նոյնիսկ «Новое Время» Թերթի քննադատութեան առարկայ դարձաւ և սակայն Առաքել Դէրվիշ ներկայացնում է իբրև իր սեփական առաջարկ։ Երկրորդ առաջարկը, որ արդարև Առաքել Դէրվիշի մտքի անկապտելի սեփականութիւնն է և որի պատիւը միանգամայն նրան ենք Թողնում, վերին աստիճանի մի տարօրինակ առաջարկ է. և ցոյց է տալիս, Թէ որքան տգէտ է Առաքել Դէրվիշ հայոց եկեղեցու և ժողովրդի գործերի ու պատմութեան մէջ։ Այդ տարօրինակ առաջարկը կայանում է նրանում, որ կաթողիկոսական րեզիդենցիան փոխվի այլ տեղ, այսինքն մի առաջարկութիւն, որ վաղուց անում են Սուվօրինը և նրա նմանները։

Այդ նոյն Առաքել Դէրվիշն է, որ զրկված լոկ Թայֆական ձգտումներից, չը սպասելով խնդրի լուսաբանութեան և քննութեան, ինչպէս պէտք է անէր մի օտարազգի, հետաքրքր և անաչառ Թերթ, շտապել էր դեռ դեկտ. 1-ին, այսինքն դեռ կաթողիկոսի Թաղումը չը կայացած և պատգամաւորների ժողովի որոշումը չիմացված, լոկ հիմնվելով «Հօրիզօնի» տուած միակողմանի և աչառու տեղեկութիւնների վրա ռուս հասարակութեան յայտնել Թէ կաթողիկոսի մահվան պատճառը եղել է Կարապետ եպիսկոպոսը։ Այժմ նա չը նայելով որ խնդիրն արդէն պարզվել է, նա դարձեալ պնդում է Թէ Էջմիածնի միաբանութիւնը սոսկալի դեր է խաղացել վերջին դէպքերի ժամանակ» («Р. Утро» № 7317, յունվարի 19-ին)։

Բայց առաջ բերենք Առաքել Դէրվիշի յօդուածը։ Ցայտնելով, որ ներկայումս հայութիւնը, մի կողմ Թողնելով իր ամենօրեայ, հերԹական հարցերը, ամեն տեղ զբաղված է կաթողիկոսական կանդիդատների հարցով և այն սոսկալի դերով, որ Էջմիածնի միաբանութիւնը խաղացել է վերջին դէպքերի մէջ, նա կցում է.

Ամենից շատ յուզում է ամենքին կանդիդատի հարցը։ Հայ հոգևորականութեան մէջ ներկայումս չը կայ արժանաւոր վարդապետ, որին կարելի լինէր ընտրել այդպիսի պատասխանատու պաշտօնի համար։ Էջմիածնի միաբանութեան մասին խօսելն անգամ աւելորդ է։

Հին վարդապետների մէջ կայ միայն մի անձն, որ կարող է յոյս ունենալ այդպիսի բարձր պատւին—դա կաթողիկոսական տեղապահ Սուրէնեան արքեպիսկոպոսն է։ Բայց այդ վարդապետը արդէն ծերութեան հասակումն է և բացի դրանից, օժտված չէ այն ընդունակութիւններով, որ պէտք է ունենայ հայոց ապագայ կաթողիկոսը, որին վիճակված է ծանր և ազգի ու եկեղեցու առաջ պատասխանատու աշխատութիւն։

Երիտասարդ վարդապետների մասին խօսելն անգամ աւելորդ է։ Իրանց անտակտ վարմունքով նրանք այնպէս անարգ կերպով վայր ձգեցին հայ հոգևորականութեան և Էջմիածնի հմայքը, որ այժմ նոյն իսկ հարց է յարուցված հասարակական դատաստանի ենթարկել Էջմիածնի միաբանութիւնը նրա անպատւաւոր վերաբերմունքի համար դէպի հայոց եկեղեցու ծայրագոյն պետ՝ Մատթէոս կաթողիկոսը։

Էջմիածնի վարդապետների մասին, որոնք պղծեցին իրանց վարքով հայկական սուրբ վանքի պատերը, մենք արդէն մի քանի անգամ գրել ենք։ Կ. Պօլսի լրագիրներում Պալաքեան վարդապետը սկսել է տպել վարդապետներին մերկացնող մի շարք յօդուածներ։

Իսկ առայժմ, քանի որ հայոց պատրիարքական աԹոռի համար չը կայ արժանաւոր կանդիդատ, մենք առաջարկում ենք քննութեան այդ կանդիդատին աշխարհականներից ընտրելու հարցը։

Եւ Առաքել Դէրվիշ, Էջմիածնի միաբանութիւնը այդպէս լաւ անարգելուց յետոյ, իր «հեղինակաւոր» կարծիքը յայտնելուց յետոյ, Թէ Սուրէնեան արքեպիսկոպոսը օժտված չէ հարկաւոր արժանիքներով, Թէ Էջմիածնի միաբանութիւնը անխտիր անարժան է և այլն, առաջ է բերում և պատմական փաստեր, Թէ երբ են աշխարհականներից կաթողիկոսներ ընտրվել։ Ապա, նոյնպիսի «հեղինակաւոր» շեշտով նա անում է իր երկրորդ առաջարկը։

Ինչպէս յայտնի է, հայոց կաթողիկոսների աԹոռը հնուց ի վեր Էջմիածնի վանքումն է։

Գտնվելով կեանքից հեռու, հայոց կաթողիկոսները յաճախ գանգատվել են, Թէ իրանք դատապարտված են անգործունէութեան, Թէ իրանք չը գիտեն ում հետ խորհրդակցել կարևոր գործերի մասին։

Այդպէս յաճախ խօսում էր Խրիմեան կաթողիկոսը. դեռ նորերս այդ մասին գանգատ էր անում և հանգուցեալ Իզմիրլեանը։ Էջմիածնի միաբանութիւնը նրանց գոհացումն չէր տալիս, որովհետև նա անձնական խնդիրներով աւելի շատ էր զբաղված, քան հասարակական-ազգային գործերով։ Վարդապետներից ամեն մէկը ամենից առաջ ձգտում էր ձեռք բերել մի Թեմ, որպէս զի փառաւորապէս ապրի։ Եկեղեցու, հասարակութեան գործերը նրան շատ քիչ էին հետաքրքրում։

Արդ, ի նկատի ունենալով այդ հանգամանքը, աւելի լաւ չի լինի փոխադրել հայոց կաթողիկոսի աԹոռը մօտակայ հայ քաղաքը, ուր կաթողիկոսը կարողանար շրջապատել իրան եկեղեցուն, հասարակութեան անձնուէր մարդկանցով, Թողնելով միևնոյն ժամանակ Էջմիածինը, իբրև գլխաւոր աԹոռ հայոց կաթողիկոսների, ուր կը շարունակէին կատարել եկեղեցական բոլոր ծէսերը։

Ահա երկու հարցեր—վերջացնում է իր, ըստ ամենայնի «նշանաւոր» յօդուածը Առաքել Դէրվիշը, որին նորերս «Հօրիզօն» Թերթը գրուատեց իբրև ձեռնհաս և կարող հրապարակախօս—որոնք յուզում են հայ

Թերական յափշտակութիւն, որի մասին խօսվեց վերև. հարկաւոր է փոխադարձ համակրութիւն և բուռն սէր, իսկ այդ վերջինը չարտայայտվեց ոչ մի տեղ։ Եւ դուրս եկաւ, որ նրանց միացումը, լուրջ և պատասխանատու քայլ առնել տուող վերջին չափ յափշտակութեամբ էր երևում միայն։ Հեշտ բան չէ Արմէնուհուն Թողնել իր երեխային և ամուսնուն, իսկ Հմայեակին իր կնոջ և երկու երեխաներին, բայց ինչպէս այդ կատարվեց, այդ ամենը մնաց ստուերի տակ։

Որքանով մեր հայեցակէտը ճշտօրէն բնորոշում «Արմէնուհու» վերաբերմամբ, աւելորդ չենք համարում յետագայ լուսաբանութիւնը։ Նախ և առաջ՝ պէտք հիմնօրէն բացատրենք Թէ ինչ է սէրը։

Վերոյիշեալ Սօլօվիևը անա ինչպէս է բացատրում սէրը. «Սէրն է ձգտում շնչաւոր էակին դէպի միւսը՝ Թէ միանալու համար և Թէ կեանքի փոխադարձ լրացման։ Կայ սէր ծնողական, որդիական և սեռական կամ ամուսնական։ Վերջինը՝ բարոյական փիլիսոփայական տեսակէտից՝ մի բարդ երևոյթ է, որի տարրերն են. 1) գթութիւն, "որը գերակշռում է ծնողական սիրոյ մէջ. 2) պատկառանք կամ մեծարանք, "որը գերակշռում է որդիական սիրոյ մէջ և դրանից բղխող կրօնական սիրոյ. 3) բացառապէս մարդուն յատուկ ամօթխածութիւն, որը՝ միանալով առաջին երկու տարրերի հետ, կազմում է մարդկային տեսակի սեռական կամ ամուսնական սէր (նիւթն էլ տրվում է ֆիզիկական հակումով ներգործական և զօրութիւնական»—актуальнымъ или потенціальнымъ*).

Այժմ հասկանալի է, Թէ որքան ուժեղ է սեռական սէրը, որը մարդկանց ընդունակ է դարձնում Թէ ամենամեծ հերոսական գործերի և Թէ սոսկալի եղեռնագործութիւնների, մարդասպանութիւնների, ինքնասպանութիւնների և այլն։ Եւ քանի որ, ըստ կին Լօմբրոզօյի, կինը աւելի այրասէր է, զգացող աւելի սրտով, քան հոգով, ուստի և նրանք աւելի մեծ զոհ են տալիս սեռական սիրուն։

Նորերս Թիւրքահայ տաղանդաւոր մի երիտասարդ գրող իր հետաքրքրական աշխատութեան**) մէջ բերում է ի միջի այլոց՝ հոգեբանական տեսակէտից մի շատ ճշգրիտ դէպք սիրոյ ուժգնութեան մասին։ Մի լէհուհի օրիորդ, ունենալով սրտի արատ, բժիշկների կողմից դատապարտված է լինում ամուրիութեան և սեռական յարաբերութեան արգելման։ Այդ խեղճ աղջիկը, որին խնամատար էր մի հասակով բժիշկ, որը սիրում է նրան, վերջինի խորհրդով գնում է Հռոմ այնտեղ ձմեռելու։ Հիւրանոցում նա ծանօԹանում է մի երիտասարդի հետ և սիրահարվում, բայց ամեն կերպ աշխատում է բժիշկների պատուէրը կատարած լինել, սակայն այդ նրա համար շատ դժուար է լինում։ Խեղճը դիմում է Տիրամօր օգնութեան—ծնկաչոք քանիցս աղօԹում է կրիտիկական րոպէներին։ Վերջապէս խնամատար բժիշկը պսակվում է, խոստանալով լոկ պլատոնական սէր։ Պսակման գիշերը բժիշկ-ամուսինը իր առանձին ննջարանն է գնում, նորահարսը՝ առանձին։ Սիրահար երիտասարդը սովորական հանդիպումն է ունենում լէհուհու սենեակում և այդ գիշերը, խեղճ կինը հասնում է հոգեզմայլական յափշտակութեան (экстазъ) և քանիցս ծնկաչոք աղերսում Տիրամօր պատկերի առաջ, բայց բուռն սեռական զգացմունքը նրան ձգում է սիրեցեալի գիրկը և հէնց հարսանեկան զգեստով ընկնում են անկողնի վրա, բորբոքված սիրուն յագուրդ տալիս և սաստիկ յուզմունքից խեղճի բերանից բացվում է արիւնհոսութիւն, որից վախճանվում է նորահարսը։ Պէտք ասած, որ այդ դէպքի նկարագրութիւնը այնքան հոգեբանօրէն ճշգրիտ է, որ կարդացողը համոզվում է, Թէ այլ ելք չէր կարող լինել այդպիսի բուռն սեռական սիրուց։ Նոյնանման դէպք է բերված յայտնի վիպասան հանգուցեալ Մօպասանի Bel-ami (Սիրելի բարեկամ) մէջ, ուր մի սեղանաւորի վերին աստիճանի կրօնապաշտ և բարոյական կինը սիրահարվում է վերոյիշեալ Bel-ami-ի վրա. և քանիցս խեղճ կինը գնում է եկեղեցի ջերմեռանդօրէն աղերսում ոյժ՝ յաղթելու իր զգացմունքին, բայց չէ կարողանում, ընկճվում է։ «Արմէնուհու» մէջ նշոյլ էլ չը կայ այսպիսի բուռն սիրոյ ոչ Հմայեակի և ոչ Արմէնուհու մէջ։ Ալամդարեանի վերջին վճիռը «գնացէք», մի անբնական և անհաւանականի երևոյթ է։

Մեզանից աւելի կուլտուրական ֆրանսիական իրականութիւնը ահա ինչպէս է վճռում ամուսնական անհաւատարմութեան հարցը։ Պօլ Մարգըրիտ իր գեղեցիկ վիպասանութեան՝ մէջ la Tourmente (Տանջանք) ամենամեծ ճշմարտութեամբ նկարագրում է՝ գթութեան արժանի հոգեկան դրութիւնը մի մարդու, որին իր սիրեցեալ կինը խոստովանում է իր ամուսնական անհաւատարմութիւնը և այդ մարդը ցանկանում է ներել, բայց չէ կարողանում։ Նոյնը երևաց և «Անյայտ կին» դրամայում, որը խաղացվեց այս քանի օրերս։ Իսկ մեր՝ համեմատաբար՝ անկիրԹ Ալամդարեանը՝ առօրեական ձեռքից դէն է ձգում, կնոջ և նրա սիրեկանին ասում. «Գնացէք»։ Հոգեբանօրէն ճիշդ չէ և անբնական է այդպիսի քայլը Ալամդարեանի կողմից։

Ահասարակ՝ հանդիսականը չէ կարողանում ներել Արմէնուհու և Հմայեակի արած պատասխանատու քայլը ընդդէմ երկու կողմերի՝ ծնողական սիրոյ, հասարակական կարծիքի, ամուսնական սրբութեան և պատուի, որովհետև չը կայ նրանց մէջ այն բուռն սէրը, որը մի տեսակ ֆատալիստական կամ դետերմինիստական է, նշանակում է մարդու ազատ կամքի ժխտում է և տաղանում, կամ՝ իրաւաբանօրէն ասած՝ մարդիկ անմեղադրելի են համարվում իրանց գործած յանցանքի մէջ։

Միւս անձանց մասին աւելորդ է խօսել, որովհետև նրանց դերը դրամայի մէջ շատ աննշան է։

Սրանով վերջացնելով մեր ասելիքը, ցանկանք, որ աւելի հմուտ քննադատները յայտնեն իրանց կարծիքը։ Մեծ յոյս ունենք, որ պ. Շիրվանզադէն ամեն մէկ կարծիք իր գրուածքի մասին պիտի ընդունէ անկեղծ շնորհակալութեամբ։ Չէ՞ որ «ճշմարտութիւնը ցայտում է կամ ծնվում կարծիքների բախումներից, ինչպէս ասում է ֆրանսիական առածը. «Du chsoc des opinions jaillit la verité».

Բժ. Բ. Աղասարեան

*) Б. Энциклопед. словарь.

**) Զիֆթէ-Սարաֆ. Միամիտի մը արկածները 1908.

հասարակութիւնը և որոնց պէտք է շատ... լուծել։

Ինչպէս տեսնում են մեր ընթերցողները, հայ մտաւոր քաղաքից անցնելը Պետերբուրգ կամ Մոսկուա շատ էլ հեռու չէր Ծանօթ կը լինէր Մոսկուան, ուր հայոց կաթողիկոսները կը կարգադրէին, և հարկէ, մեծապէս օգտուել Առաքել Դէրվիշի ալեծ ծերունու քաղաքական և խմաստուն խորհրդականների կարծիքներով և հրահանգներով...

Եւ երբ Առաքել Դէրվիշը այն կարծիքի է, թէ էջմիածնի ամբողջ միաբանութեան մէջ չը կայ մի հատիկ օրինաւոր անձն, որ այդ միաբանութիւնը իր վարքով պէտք է հայոց Մայր Աթոռի դատերը, թէ ամբողջ հայ հոգևորականութեան մէջ չը կայ մի հատ անձն, արժանի կաթողիկոսական պատւին, թէ հայոց կաթողիկոսական աթոռը էջմիածնից պէտք է փոխադրել այլ երկիր—այս ամբողջ «հեղինակաւոր» և «աղաղակող» կարծիքները յայտնելուց յետոյ, մենք այլ ևս չը պէտք է զարմանանք, որ նոյն Առաքել Դէրվիշը իր «հեղինակաւոր» գրչով յայտարարում է մի այլ յօդուածում, թէ «Մշակը» կղերական թերթ է, իսկ «Հորիզոնը» գիտակցաբար Եւ այդ երևի նրա համար, որ «Մշակը» էջմիածնի մասին ծանուցել անվերապահ, անողոք, մարդավարի լեզուով, իսկ «Հորիզոնը» գրել՝ «Սուրբ գիրքեր եկեղեցւոյ Հայաստանեայց, սուրբ գիրքեր ժողովուրդ Հայաստանեայց»։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, ցերեկուայ ժամը 1-ին ոստիկանական բաժանմունքը տեղեկութիւն ստացաւ, որ 7-րդ քաղաքամասի Վիննի Գօգոլի վրա սափրիչի խանութ ունեցող Տաճանաշվիլիի մօտ թաքնուած է ինչ-որ մի յայտնի անորոշիստ, խաչին ոստիկանութեան հետ միասին շտապեց այնտեղ, և երբ մտան սափրիչի խանութը, հրամայեցին այնտեղ եղողներին ձեռները անշարժ մնալ, իսկ իրանք սկսեցին մանրամասն խուզարկութիւն կատարել։ Այդ միջոցին մի անյայտ անձ դուրս թռաւ սրահից և դուրս թռչելով սկսեց փախչել վերևից զէնքի վերէ Ոստիկանները սկսեցին հետամուտ լինել ու գնդակ արձակել։ Արձակուած է մինչև 15 գնդակ, որից սպանվեց փախչողը, և անցորդներից մի գնդակից ծանր վիրաւորվեց 7-րդ ոստիկանատան աւագ օգնականի Ճանճուրլը։ Կալանաւորված են սափրիչ Տաճանաշվիլին, ծառայողներից մէկը և մի անյայտ անձ։ Սպանվածի դիակը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը։

Թիֆլիսի կանանց բարձր դասընթացների վարչութիւնը միջնորդել է, որ հարկն է բնդարձակելու դասընթացքների ծրագիրը։

Նահանգապետը հաստատեց, որ Տիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը այժմ և եթ կատարէ դումայի որոշումը՝ Թիւրքաստանի երկրաշարժից վնասվածների օգտին 260 րուբլի Թիֆլիսի կողմից յատկացնելու մասին։

Պարզվում է, որ Թիւրքաստանի երկրաշարժից վնասվածների օգտին ներկայացում կը լինի ոչ թէ փետրվարի 8-ին, ինչպէս հաղորդվեց, այլ փետրվարի 7-ին։

Ներքին գործերի մինիստրը հաստատեց մատակարարական գործի միջնորդական յանձնաժողովի որոշումը, որի համաձայն Կաղզվանի շրջանի Ղորադաղ գիւղի բնակիչների մատակարարական պարտքի 4,364 ր. 24 կոպէկի գանձումը յետաձգված է երեք տարով։

Անդրկովկասի համարեա բոլոր կողմերից տեղեկութիւններ են ստացվում այս տարվայ չը տեսնված սառնամանիքների մասին։ Ամբողջ հիւսիսային Կովկասը ծածկված է ձիւնով։ Բաթումում, Քութայիսում, Երևանում, Գանձակում, Շուշում և այլ տեղերում եւ առաջին քանակութեամբ ձիւն է մնում դեռ չը հալված։ Բնութեան այդ պատժի հետևանքը այն է սառցվում, որ ճանապարհների հաղորդակցութիւնը ընդհատվելու պատճառով աշխատաւոր ժողովուրդը այժմ անցնում է անտանելի տառապանքներ Ալեքսանդրին ամենաւելի կանգ է առել։ Գիւղացիները դեռ զուշակում են սառնամանիքների շարունակութիւնը։

Բաքւում բացվել է ժողովրդական համալսարանի ընկերութիւն, որ արդէն ձեռնարկել է կազմակերպելու մի շարք դասախօսութիւններ։

Այսօր, շաբաթ ամսոյս 29-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, Կովկասի Հայոց Բար. Ընկ. դահլիճում նշանակված է խորհրդակցական նիստ մասնակցութեամբ Ընկ. անդամների, Թիֆլիսի բոլոր քահանաների և եկեղեցիների երէցփոխների։ Ձեռնարկումքի առարկաներն են. ա) կազմակերպել աղքատախնամ մասնաժողովներ Թիֆլիսի թաղերում և բ) ընտրել այդ մասնաժողովի համար անդամներ։ Այս խորհրդակցական նիստին կարող են ներկայ լինել և ոչ անդամները։ Ընկ. անդամների, բոլոր քահանաների և եկեղեցիների երէցփոխների ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան շինութեան մէջ այսօր, երեխաների համար, ցերեկ. ժ. 4—5, տ. Թէվզաձէն կը կարդայ ռուսերէն լեզուով «Дѣти» Վարք՝ կիրակի, ցերեկ. ժ. 9½—11 Գ. Գարգինեանը հայերէն կը կարդայ լոզունքների մասին։ Տիկին Սարեանցի վրացերէն ժ. 11—12 կը կարդայ Ճիփաւն արշաւանքն և մանրացորն գալը։ Հասակաւորների համար հայերէն լեզուով ժ. 5—6 րմ. Մխիթարեանը կը դասախօսէ ժամանակի մասին։

Կովկասեան զօրաբանակների հրամանատարը կարգադրեց զինվորական ժամանակաւոր ձևերով դատարանները փետր. 3-ին Եկատերինոդարում, փետր. 5-ին Վլադիկավկազում և մարտի 7-ին Գրոզնիյում։

Այսօր, երեկ. ժամը 8-ին, Թիֆլիսի Հասարակական գրադարանի դահլիճում տեղի կունենայ Մոսկուայի Հնագիտական ընկերութեան կովկասեան բաժանմունքի անդամների նիստը։ Պարապմունքների առարկաներն են. 1) Սիսօյէվի զեկուցումը Գեղարդի Վանքի մասին. 2) Ա. Տէր-Աւետիսեանի տեղեկութիւնը Հաղբատի և Սանահնի քարայրների հետազօտութեան անհրաժեշտութեան մասին. 3) Անդամների ընտրութիւն։ Նիստը հրապարակային է։

Այսօր Թիֆլիսի Հասարակական Կլուբում (Բօրոտյի դահլիճ) տեղի կունենայ կլուբի անդամների ընդհանուր ժողովը անցեալ տարվայ հաշիւը և ներկայ տարվայ նախահաշիւը քննելու համար, ընտրելու 11 անդամ խորհրդի համար, 6 թեկնածու, 3 վերստուգող անձերի և կլուբի նոր անդամներ։ Ընդհանուր ժողովից առաջ կը ներկայացվի «Իմաստականներըս» վօդեվիլը 1 գործ. և «Վարձու կին» կոմէդիան։

Ստացանք Գերբիից՝ Մ. Պետրոսեանից 3 րուբ., յօգուտ չքաւոր ուսանողների, ի յիշատակ իր բազմերախտ ուսուցիչ նորոգ հանգուցեալ Մովսէս Անտոյեանի։

Թիֆլիս է եկել Անդրկասպեան բժշ. Ն. Ձելօկօէվ, որ քաղաքային դումայից խնդրում է կենդանաբանական Թիֆլիսում գաղդային գործարան հիմնելու։

Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան խորհուրդը երկրագործութեան դեպարտամենտի հետ բանակցութիւն է սկսել՝ բանալու կաթնատնտեսութեան դպրոց Բօրջոմի գաւառում։ Այդ նպատակը իրագործելու համար պահանջվում է 10,000 րուբլի։

Վրաց «Սախալխօ Գազէթիի» տեղով, գաւառներում երևացել են զանազան մութ անձեր, որոնք ուզում են Կախէթի երկաթուղու ակցիօն մոլորեցնել միամիտ գիւղացիներին, որոնցից փողեր են կորզում տալով աշխատանքի յոյսեր տալով։

Երգչուհի Վան-Բրանդը այսօր Արքունական թատրոնում 200-րդ անգամ հանդէս կը գայ «Տրավիատա» օպերայի մէջ։

Առևտրի ու արդիւնաբերութեան մինիստրը, համաձայնելով Կովկասի Փոխարքայի, ֆինանսների մինիստրի և պետական կօնտրոլի հետ, Բաքւում կազմակերպել է առանձին յանձնաժողով պարզելու արքունի նաւթաբեր հողերը կապալով վերցրած նաւթարդիւնաբերողներին պատասխանատուութիւններ տալու հարցը, ի նկատի ունենալով նաւթարդիւնաբերութեան արդի ծնդւած վիճակը։ Յանձնաժողովը գործելու է ինժեներ Իվանովի նախագահութեամբ և կը ձեռնարկէ իր աշխատանքներին հաւանօրէն փետրվ. սկզբներին։

Թիֆլիսի ոստիկանապետ գնդապետ Զասիպկինը ազատվում է իր պաշտօնից։ Հիւանդին այցելում են զանազան պաշտօնական և քաղաքացիական ներկայացուցիչներ։

Փետրվարի 7-ին Թիֆլիսի զինուորական-նահանգական դատարանում կը սկսվի դիմնազիստ Թոմա Մարադեանի գերեվարութեան գործը։ Առաջին դատավճիռը զինուորական դատարանը բեկեց։

Պաշտօնից հեռացվում է Գօրու գաւ. Բօրժօմի շրջանի պրիստաւի օգնական Կաբուլօվը, որի դէմ սկսված է նախնական դատ։

Ուղղում. — Երեկվայ համարում «Նամակ խմբագրութեան» բաժնում ու. Գէորգի հոգաբարձութեան պատասխանի մէջ ու. կէտում տպագրված է՝ «իսկ եթէ հաշիւների ամբողջական վերստուգումը և վերջնական փակումը ուշացել է իր ժամանակից, այդ էլ մեր եկեղեցու երէցփոխների, որոնց ձեռքումն են եղել», պէտք է լինի՝ «մեր եկեղեցու երէցփոխների յանախ փոփոխութեան պատճառով, երէցփոխների, որոնց ձեռքումն են եղել» և այլն։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի, յունվարի 27-ին, Արքունական թատրոնում ռուսաց օպերային խումբը երգիչ Մօզժուխինի բենեֆիսին ներկայացրեց «Բուսալկա» օպերան, որի մէջ Ջրաղացպանի դլխաւոր դերը երգեց և կատարեց բենեֆիցիանտը։

Չը նայելով սաստիկ ցրտերին, որ այժմ կայ Թիֆլիսում և արգելում է շատերին տներից դուրս գալ իր՝ կոնները, դարձեալ հասարակութեան մեծ բազմութիւն եկել էր թատրօն լսելու տաղանդաւոր և մեծ արտադրյ խոստացող Մօզժուխինին։ Ջրաղացպանի դերը նա կատարեց և երգեց այնքան մեծ աջողութեամբ, որ հիացմունք առաջ բերեց հանդիսականների մէջ։ Բացի բազմաթիւ ծափահարութիւններից, Մօզժուխինն ստացաւ և մի քանի թանկագին ընծաներ և ծաղկէ փունջեր։

Յունվարի 27-ին, Արտիստական թատրոնում Նիկուլինի ռուսաց դրամատիկական խումբը խաղաց Բոսսայի «Дѣва неразумная» պիեսը։

Պիէսը պտտվում է կնոջ շուրջը և նիւթը վերցված է ֆրանսիական նորագոյն կեանքից։ Չէ պարունակում կենսական գծեր և հեռու է բարոյախօսական և իդէալական սատակից։

Խաղը ճնորհիւ լաւ անսամբլի անցաւ աջողակ։

Ծերունազարդ Եկատերինէ Գաբաշվիլին վրաց գրական գործիչների մէջ պատուաւոր տեղ ունի գրաւած։ Երախտագէտ վրաց հասարակութիւնը ներկայ տարվայ մարտի 5-ին կը տօնէ նրա գրական գործունէութեան 40-ամեայ յօբելեանը։

Յոբելեարի վիպասանութեան բացի պատմուածներից, վէպերից և այլ նման տեսակների գրուածքներից, ունի մի շարք բեմական գրուածքներ, որոնցից ամենաաջողը կարելի է համարել նրա «Նոհնիլիաւկա» 4 գործ. պիէսը, որը խաղացվեց Վրաց թատրօնում ամսիս 27-ին, տաղանդաւոր դերասանուհի Եկատերինէ Չէրքեզիշվիլիի բենեֆիսին։

Պիէսը թէև գրված է բաւական տարիներ առաջ և պատկերացնում է ժամանակակից հին և նոր սերունդների պայքարը, հին հասկացողութիւնների տապալումը և նորագոյնի յաղթանակը, բայց նա որոշ փոփոխութիւններ ենթարկվելով այժմէականութեան ոգով, ներկայիս էլ ունկնդրվում է մեծ հետաքրքրութեամբ, շնորհիւ դուրս բերված տիպերի բնականութեան, հարազատութեան և անկեղծութեան։

Հին տիպի ներկայացուցչուհի իշխանուհու դերը ամենայն հարազատութեամբ խաղաց տ. Չէրքեզիշվիլին, իսկ նրա դուստր՝ նոր սերնդի և նոր գաղափարների ներկայացուցչի դերը բաւական աջող կատարեց օր. Լէժավան։

Վերջում շատ կենդանի կերպով խաղացվեց բժ. Ի. Գօմարթելիի՝ «Բժշկի մօտ» 1 գործ. վօդեվիլը։ Բենեֆիցիանտուհին բաւական նուէրներ։ Թատրօնում շատ հասարակութիւն կար։

A—s

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԻՄ ԳՐՔԻ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նոր միայն ձեռքս ընկաւ «Закавказье» թերթի այն համարը (№ 235), ուր Сэлли ծածկանունով մի պարոն «Новый критический методъ въ армянской литературѣ» վերնագրով մի ընդարձակ յօդուածում գրախօսում է իմ վերջին աշխատութեան—Պատկանեանի և Շահազիզի բանաստ. քննադատ. մասին։

Ով է հեղինակը, չը գիտեմ, կասեմ միայն՝ որ տխուր այդ յօդուածը լոյս չէ տեսել հայ թերթում որոշ խմբի մտանախատանքին օբյեկտիվ քննադատութեան մասնագործ մասին օրինակ տալու համար։

Ոչ մէկն իմ գրախօսներից չը տուեց այնպիսի ճշգրիտ և նուրբ քննադատական գնահատութիւն իմ աշխատութեան, ինչպէս ռուս թերթի բնդհանէրը։ Նա, ինչպէս երևում է, լաւ ծանօթ լինելով ռուսական գրականութեան նորագոյն քննադատական հոսանքների հետ, խորապէս ըմբռնում է նման աշխատութիւնների մեթոդոլոգիական բնոյթը։

«Սօցիալ-գենետիկ մեթօդի վերլուծական կիրառումով պարզել հասարակական գաղափարները բանաստեղծական արտադրութիւնների մէջ...», «...լուսաբանել բանաստեղծների սօցիալական աշխարհահայեացքը, նրանց հասարակական իդէօլօգիայի դասակարգային զննելիս...» և այլն։ Պարոն Сэлли-ն դա է համարում իմ գլխաւոր խնդիրը։ Եւ նա չէ սխալվում. ամենայն ճշգրութեամբ հասկացել է ինձ և շօշափել աշխատութեանս բուն կորիզը։

Նա շեշտում է, ի հարկէ, որ բարդ ու դժուարին է այդ խնդիրը, որովհետև մեծ «դժուարութիւնների է հանդիպում սօցիալ-գենետիկ մեթօդի կիրառումը գեղարուեստի սահմանում», շնորհիւ վերջինիս մէջ «տեսակետներ ծայրայեղ սուբյեկտիվիզմի տարրերին»։ Բայց նա գտնում է չափազանց կարևոր ու բազմաւոր մի գործ՝ այդ մեթօդի կիրառումը «գրականական արտադրութիւնների սօցիոլոգիական ուսումնասիրութեան» սահմանում, որի «կօնկրետ բնորոշումը» համարում է նա իմ աշխատութիւնը, իբրև մի նոր ու աջողված փորձ մեր քննադատական գրականութեան մէջ։ Ըստ Сэлли-ի ռուս գրականութեան մէջ այդ ուղղութեամբ առաջին քննադատները եղել են Բելտօվ (Պլեխանով), Կոգան և Անդրէևիչ (մեր կարծիքով վերջինները միայն)։ Գրախօսը պէտք է յիշէր և Շուլյատիկովի անունը։ Այնուհետև նա հերքում է Ա. Տէրտէրեանի այն թիւր կարծիքը, որ իբր ես ժխտում եմ գեղարուեստը կամ նրա արժէքը։ Сэлли-ն խիստ է նկատում Տէրտէրեանից։ Սա, իբրև գրական մօդերնիզմի կամ «նոր յարութիւն առած» ռոմանտիզմի ջերմ երկրպագուներից մէկը, առհասարակ անկարող է ըմբռնել և տանել սօցիալ-գենետիկ կիրառումը գեղարուեստի սահմանում կամ գրականական երևոյթների սօցիոլոգիական վերլուծութիւնը։

Պլեխանովը, որ ոչ միայն ռուսական, այլև միջազգային մարքսիստների մէջ առաջիններից մէկն է, աւելի ճիշդ՝ միակն է, որ այնպիսի խորութեամբ և նուրբ հասարակութեամբ գեղարուեստական հարցերը սօցիոլօգիական վերլուծութեան նիւթ է դարձրել, — յանկարծ Տէրտէրեանի աչքում հանդիսանում է նա իբրև «գեղարուեստի վատ մեկնիչ»։ Ի հարկէ, Պլեխանովի համաշխարհային մեծութիւնը չէ փոքրանում մի Տէրտէրեանի մեծամիտ նոյնքան և ծիծաղաշարժ յայտարարութեամբ։ Բայց բնորոշ է այն հանգամանքը, — առհասարակ յատուկ այն խմբակին, որին պատկանում է Տէրտէրեանը,—որ մարքսիզմի կորիզի դէմ այդպիսի ցնցեղ դատավճիռ արձակողը, մեզ հետ վիճելիս սխալ է անտեղի կոկետութիւններ անել մարքսիզմի հետ։ Նա կարող է ասարկել, որ ինքը հաւանում է միայն Բոգդանովի և Լունաչարսկիի «ըմբռնած» մարքսիզմը։ Թող այդպէս լինի։ Բայց չէ որ դրանք և նման շատերը հիացմունքով են արձանագրում այն փաստը, այն խոշոր ծառայութիւնը, որ Պլեխանովը եղել է առաջինը, որ դեռ 80-ական թւականներին տուել է նարօդնիկական գրական (վիպական և բանաստեղծական) շարժման փառահեղ քարակտերիստիկան, այսինքն մի շրջանի, որի վերարտերմամբ մեր յիշատակած օրինակների (Գլ. Ուսպենսկի, Նեկրասով) հանդէպ՝ Տէրտէրեանը այլ ևս խօսք չը գտնելով ուզում է Պլեխանովին «վատ մեկնիչ» անուանել Փրացները։

Այս բոլորից յետոյ զարմանալու առիթ չունի պ. Сэлли-ն, երբ Տէրտէրեանը վերագրում է ինձ այսպէս ասած՝ actio negaforia գեղարուեստի գոյութեան իրաւունքի սահմանում։ Եթէ նա ընդունակ լինէր լսելու իր մէջ կուսակցական աչառութեան եւ գրաւաղալայական կոյր խնամէնութեան ձայնը, այլ ակնոցներով կը կարդար մեր աշխատութիւնը։

Բ. Իշխանեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մօսկվայի սերբիական գաղութը Տրօիցկի տաճարում հոգեհանգիստ կատարեց Ակսակովի դամբարանի վրա և պսակ դրեց։

Ներքին գործերի մինիստրը Վարշավայի կաթօլիկ արքեպիսկոպոսից պահանջեց պաշտօնանկ անել քահանայ Վրժիկովսկիին լեհական ազգային-սեպարատ քարոզչութեան համար։

Մօսկվայի նահանգապետը կոչ հրատարակեց նահանգի բանտային վարչութեան պաշտօնեաներին՝ ծառայել հաւատարիմ, ինչպէս զոհված 4 բերդապահները։ Հրամանի մէջ յայտարարված է, որ Թագաւոր Կայսրը տարբերուածքով կենսաթոշակներով ապահովեց սպանվածների ընտանիքներին։

Օդեսսայում նախաժամանակային բիւրօյի նիստում զեկուցվեց, որ Բարձրագոյն հաստատված նախաժամանակային յանձնաժողովը մերժել է յատկացնել մի միլիօն րուբլի համաճարակների դէմ կռուելու համար, գտնելով, որ քաղաքների բարեկեցութեան գործը յանձնված է քաղաքային հասարակական վարչութիւններին։

Օդեսսայում դատաւորը գործ սկսեց հիւանդանոցում տեղի ունեցած տխուր դէպքի առիթով։

Թիւրքեստանի երկրաշարժից վնասվածների օգտին դրամ հանգանակող կենտրոնական կօմիտէտը մինչև այժմ ընդամենը ստացել է 133,881 ր. 58 կ.։ Թիւրքեստանի գեներալ-նահանգապետի ձեռքի տակ կայ այժմ 127,948 ր. 75 կոպէկ։

Պարիզում բոլոր ուղղութիւնների մամուլը լրջութեամբ խօսում է Ասկվիտի յայտարարութեան մասին, որ հաստատում է անգլօ-ֆրանսիական մերձեցումը։

Թիւրք-բուլղարական մասնաժողովի պատգամաւորները հարցերի մեծ մասի վերաբերմամբ եկան համաձայնութեան։

Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ մեծ վէզիրի օգնականի կորուստը պաշտօնապէս հերքվում է։ Այրված շինութիւնը կը վերականգնվի 4 ամսից յետոյ։

Թաւրիզից հեռագրում են, որ Սալմաստի բնակիչները գանգատվում են թիւրքերի ճնշումների դէմ։

Լօնդօնում զինված ոստիկանութիւնը անակնկալ շրջապատեց քաղաքի արևելեան մասի մի քանի փողոցները։ Ձերբակալվեցին մի ռուս և մի կին, որին ոստիկանութիւնը որոնում էր։

Թօմսկի Նրօստ քաղաքում այրվեց շաքարի գործարանը. Վնասները 2 միլիօն մարկ են։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՒՏՆՈՒՄ Է

Բաթում Ս. Յ.-ին.—Ձեր բաց նամակը խորէն եպիսկոպոս Մուրադբէգեանի դէմ կարող ենք տպել, եթէ թոյլ տաք տպել ձեր իսկական անունով և ազգանունով, քանի որ ձեր նամակը նրան արատաւորող է։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ
«606»-Ի ՆԵՐԾՈՐՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ 11—12 Ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՌՆՈՒՏՕԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզաևոռ. հ.։
Ա. Մ. ՓՈՒԳԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Կին ԲԺԻՇԿ Գ. Ս. ՋԻԼԲՈՐՋԱԶ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Բ. Դ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Կին ԲԺԻՇԿ Գ. Ս. ՋԻԼԲՈՐՋԱԶ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՌՆՈՒՏՕԵԱՆ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
3. 0—9

ԲԺԻՇԿ
Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Ականջի, քթի, կկի,
հիւանդութիւններ,
Ընդունում (առաւօտեան 9—1 ժամը.
լուեթիւնը (երեկոյեան 5—7 ժամը.
Վէլեամինովսկայա փ. № 13, տ. Սէլյանովի, 3-րդ գիմնազիայի կողքին։
(օ. մ.) 1227. 100—33

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓՈՐՁՎԱԾ

երիտասարդ, 25 տարի պարապած լինելով առևտրական գործում, տեղ է որոնում, համաձայն է և օտար քաղաք գնալու։ Ունի մեծ փորձառութիւն և յանձնարարութիւններ։ Հասցէն՝ Սօլօլակ, Բարիչէնսկայա փող., տ. Սվէչնիկովի, 19, բնակար. Ն. Ի. Տէրանովի։ Նոյն տեղը վաճառվում են իւղանկար մեծադիր պատկերներ։
(ա. օ.) 95. 2—1

ՖԼՈՐԵՆՏԱՑԻ ԳՐԱԳԻՐԸ
(Փոխադր. ԱՐԻԶՈՒՆԻ)
ԸՆԾԱՅԱՑԻ

Վաճառվում է Ստ. Խախանեանի թղթախանութում, Թամամշեանի քարվանսարայ, Երևանեան հրապարակ։
Գինն է 6 կոպ.։
(կ. չ.) 91. 2—1

ՀԻՊՆՈՏԻԶՄ

ԴՈՒՔ ԿԱՐՈՂ ԷՔ ՀԻՊՆՕԶԱՑՆԵԼ

Հիպնոտիզմը բնական ծիրք չէ։ Ամեն ոք կարող է տիրապետել այս խորհրդաւոր գիտութեան։

—o—

Հիպնոտիզմ սովորելը նոյնքան հեշտ է, ոչքան ուսել խմելը։
Հիպնոտիզմը կը բժշկէ հիւանդութիւններ և կուզդէ մոլորութիւնների ու վատ բարքերը։
Հիպնօզական ցուցահանդէսները չափազանց զուարճալի են։
Սովորեցէք հիպնօզացնելու արուեստը։ Մշակեցէք ձեր մէջ ներշնչելու զօրութիւնը և այդ աջանչելի ոյժի միջնորդութեամբ դարմանեցէք հիւանդութիւններ, տուէք ապշեցուցիչ ցուցահանդէսներ թատրօններում կամ մասնաւոր սրահներում և դառէք պրօֆէսիօնալ հիպնոտիստ։
Սովորելու ծախքը շատ չնչին է։
Ստացէք իմ «Ինչպէս հիպնօսացնել» պատկերազարդ գրքոյկը, որը կը տայ ձեզ լիակատար բացատրութիւն Հիպնոտիզմի, Մեսմերիզմի, Հոգեբուժութեան, Ներշնչման, Հոգեհաւութեան և Ցեւեպաթիի մասին։ Այս գրքոյկն ստանալու համար պիտի ուղարկել 10 կոպէկի նամակադրոշմ ծախսապահստածախքի համար։

ԳՐԵՑԷՔ ԱՅՍՕՐ: Գրեցէք ձեր անունն ու հասցէն որոշ։
Դիմել հետևեալ հասցէով՝ Америка. Haroutun Shekerjian. 8758 Indiana Ave. Chicago Ill. U. S. A.
(և.շ.) 689. 100—66